

HET
LEENGOED

OVERAASE HOEVE

Flagen, een Huys, Schuer, Kroon en Meisnays
en aengelagen Landerijen groot ontrent vyff so-
pen sates off soo groot en kleyn. Adelve gelegen
is binnen de parochie van Veichel ter plaetse
genaemt het Hoogh eynde, Leenroerig aenden
G: Mog: Rade ende Leenhove van Brabant

EEN VERDWENEN MONUMENT AAN DE VEGHELSE HOOGSTRAAT

ROLF VONK

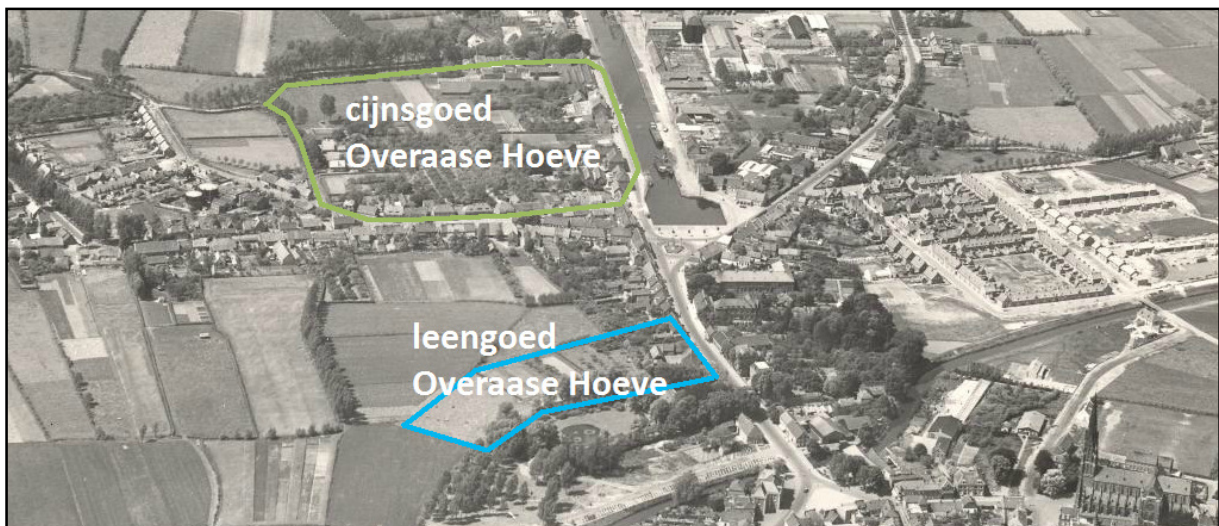
INLEIDING

Wanneer in 1953 de 'Koningshoeve' aan de Hoogstraat tegen de vlakte gaat, verdwijnt een markant gebouw uit het Veghelse straatbeeld. Uit de muurankers was op te maken, dat delen van het pand ten minste uit 1698 dateerden, waarmee zij tot één van de oudste bouwwerken in het Veghelse centrum behoorde. Hoewel de oorspronkelijke benaming Overaase Hoeve in de twintigste eeuw in de vergetelheid geraakt was, bleef het forse gebouw met haar hoge ouderdom een blikvanger in de Hoogstraat. Van den Nieuwenhuizen (1953) omschreef treffend: *"Al heeft deze boerderij nooit voor een bezienswaardigheid doorgedaan; honderdduizenden blikken heeft ze opgevangen en laten glijden langs haar flanken."* De vroegste gegevens van de Overaase Hoeve zijn te herleiden tot de Middeleeuwen, toen zij als leengoed van de hertog van Brabant werd opgenomen in de leenregisters. Dit leengoed werd vanuit Veghels perspectief aangeduid met de benaming Overaa, wegens haar ligging 'over de Aa'. Met de sloop van het pand verdween één van de oudste bouwwerken die nog te vinden waren in het Veghelse. En helaas, zoals van de Nieuwenhuizen beschreef: *"...zal ook het verdwijnen van deze 'oude veste' niet meer zijn dan een noodzakelijke verandering, die Veghel in zijn groeiproces doormaakt..."*

Hierbij schrijf ik het verhaal van de Overaase Hoeve, haar ontstaan, haar ondergang en vooral de geschiedenis van de mensen die haar bezaten en bewoonden.

Met speciale dank aan Martien van Asseldonk (Reconstructie Veghel), Henk van der Voort en Corry Lunenburg-Klerkx (Heemkunde Vehchele).

Rolf Vonk
Veghel, 2013

Deze kaart is een bewerking van een luchtfoto uit 1952 en de gegevens die Martien van Asseldonk in zijn reconstructie van Veghel geanalyseerd heeft. In de Hoogstraat lag het voormalige Brabantse leengoed Overaase Hoeve. Tussen de Sluisstraat-Zuidkade-Lelielaan-Leeuwenbekstraat lag het voormalige cijnsgoed Overaase Hoeve.

HOOFDSTUK I

OORSPRONG, LIGGING EN OMVANG VAN DE OVERAASE HOEVE

1.1 DE OUDSTE GEGEVENS VAN HET LEENGOED

De eerste vermelding van de Overaase Hoeve vinden we terug in de oudste leenregisters van het hertogdom Brabant. In het Casselboek (1312-1352) –aangelegd en bijgehouden door Willem van Cassel- vinden we Egidius de Overaa als leenman van “mansum unum et l ghewelt en la Woude...apud Vechel”. Egidius van Overaa blijkt in de vroege veertiende eeuw dus leenman te zijn van een hoeve en een ‘gewelt’ in het woud bij Veghel. Het lijkt er op dat Egidius zich naar het leengoed noemde. Toch wordt de benaming “hoeve van Over Aa” pas in 1374 officieel in het Brabantse leenboek genoemd. De betekenis van het woord hoeve is ons tegenwoordig nog bekend, maar de Middeleeuwse term ‘gewelt’ is moeilijker te plaatsen.¹

1.2 RECHT OP GEBRUIK VAN HET BOS

Beijers (1998) gaat er vanuit, dat met ‘gewelt’ een gedeelte van het woud bedoeld wordt waar de eigenaar het recht had tot het kappen van hout. Vera (2011) benoemt als recht van de leenman van Jekschot in 1311: “...volcomen gewelt in onse woude: van borninge ende timmeringe...” en beschrijft dat als ‘macht om zowel brandhout als timmerhout uit het bos te halen’.² Op zich niet vreemd dat bij de belening van Egidius van Overaa het recht op ‘gewelt’ in het leenboek wordt vastgelegd, wanneer we ons bedenken dat de regio rond Veghel in de Middeleeuwen met bossen bedekt was en waar toponiemen als Dor(s)hout, Boekt, Beuke- en Hezelaar nog aan herinneren. In de twaalfde eeuw werden veel bossen gekapt, maar afgezien van de intensief gebruikte akkers moet het zandlandschap van Noord-Brabant in de twaalfde eeuw nog redelijk bebost zijn geweest.³ Zelfs bij de overdracht van de Overaase Hoeve in 1461 werd nog aangegeven, dat de leenman recht had op het ‘ghewelt int ghewout’, maar bij latere leenverheffingen treffen we het recht niet meer aan. In deze periode moet volgens Buis (1985) veruit het grootste deel van de oude bosbegroeiing door ontginning of intensief gebruik verdwenen zijn.⁴

1.3 HET CIJNSHOF

Tot het leengoed Overaase Hoeve behoorde volgens de omschrijving in het Spechtboek een cijnshof met een inkomst van jaarlijks 18 hoenderen en 14 ¼ oude penningen erfcijs. Van Asseldonk (2012) vermoedt dat dit cijnshof ontstaan is bij de eerste belening, toen de eerste leenman van de hertog van Brabant toestemming kreeg om eigen bezit tegen een cijns uit te geven aan andere. Hij wijst daarbij op een vergelijkbare –hetzij grootschaligere- situatie te Jekschot in 1311.⁵ Wanneer deze bezittingen via verkoop of vererving in andere handen kwamen, diende de overdracht formeel plaats te vinden met toestemming van de bezitter van het cijnshof. Het cijnshof werd dan een officiële instelling of laathof, waaraan eveneens een meier en

---

¹ Asseldonk, Martien van. *Bewerkingen Brabantse leengoederen in Veghel, Thuispunt Veghel. Leengoed Overaase Hoeve: Casselboek, fol. 6; Latijnsboek, fol. 18; Galesloot, Livre des feudataires, 37; Spechtboek, fol. 186v; Strick grefier, fol. 64-64v; leenboek, inv. nr. 1130, fol. 70-70v, (in potlood fol. 1869-1870).*

² [Vera, 2011:32]

³ [Knippenberg en Van Schendelen, 2002:88] Volgens Buis zal het huidige Noord-Brabant in het verleden geen buitengewoon beboste streek geweest zijn, hetgeen door verschillende contemporaine geschriften is bevestigd.

⁴ [Buis, 1985:49] Hij heeft aan de hand van het ‘akeren’ aangetoond dat het bosgebruik vanaf de vijftiende eeuw sterk afnam.

⁵ Asseldonk, Martien van. *De uitgiftebrief van Jekschot. Reconstructie van Veghel via www.oudzijaart.nl*

laatschepenen verbonden konden zijn. Het is de vraag of dit bij de cijnshof van Overaa ook het geval was. Er is namelijk geen archief achtergebleven. In de zeventiende eeuw wordt de omschrijving van het goed Overaase Hoeve in de leenboeken herzien. Er is dan geen sprake meer van een cijnshof bij de Overaase Hoeve. De cijnzen zijn dus vóór die tijd afgelost of verkocht.⁶

1.4 ONTSTAANSPERIODE VAN HET (LEEN)GOED

Wat weten we van het ontstaan van de leenband tussen de eigenaar van de Overaase Hoeve en de hertog van Brabant? Van Asseldonk (1996) heeft aangetoond hoe de lokale rechtsinstellingen in het oude graafschap Rode na de overgang naar Brabant in 1231 behouden bleven en een belangrijke bouwsteen vormden voor het ontstaan van het latere Meierijse kwartier Peelland. Tot die rechten behoorde eveneens het Rooise leenrecht, dat tot in de veertiende eeuw gold voor oude Rooise leengoederen waaronder de Baecxhoeve te Veghel.⁷ De Overaase Hoeve viel niet onder het Rooise leenrecht, maar dateert uit de Brabantse tijd. De leenband zal dateren uit de periode 1231-1312; de periode tussen het jaar waarin het graafschap Rode in Brabantse handen kwam en het jaar waarin de Overaase hoeve wordt genoemd in het Casselboek.

Overigens is de geschiedenis van de Overaase Hoeve waarschijnlijk ouder dan de leenband met Brabant. Er worden uit het leengoed geen cijns betaald aan de hertog van Brabant. Een situatie waaruit we –zoals Martien van Asseldonk in zijn uitgebreide bewerkingen van de gronduitgiftes in Veghel aangetoond heeft- kunnen opmaken dat de Overaase Hoeve en het omliggende land al vóór 1190 ontgonnen waren. Op de plek van de huidige Aa-brug moet in het verleden een doorwaadbare plaats in het toen nog brede beekdal hebben gelegen, waar men relatief eenvoudig de Aa kon passeren en de weg vervolgen van Veghel naar het in de Vroege Middeleeuwen belangrijke bestuurscentrum Sint-Oedenrode.⁸ In de eeuwen daarna ontwikkelde dit stuk Veghel zich nog meer als een verkeersknooppunt tussen Veghel, Schijndel, Eerde en Sint-Oedenrode.

Toch moet de vestiging van een woonplaats in dit van oorsprong natte gebied niet vanzelfsprekend zijn geweest. Ten eerste is uit de archieven bekend, dat de huidige Hoogstraat ooit is aangelegd als Kerckdijk⁹. Men legde op een ouder tracé een verhoogde weg aan om droge voeten te kunnen houden. Uit onderzoek van bureau BAAC in 2006 is vervolgens inderdaad gebleken dat het gebied langs de huidige Hoogstraat zich tegen alle verwachtingen in niet op de overgangszone van beekdal naar dekzand bevond, maar in het beekdal van de Aa zelf. De ondergrond bestaat ter plaatse uit verspoeld, matig tot sterk lemig dekzand; vroeger aangeduid als ‘Brabants leem’. In het dal heeft zich op deze beekafzettingen beek- en gooreerdgrond gevormd. Deze gronden werden gevormd onder natte, drassige condities en maakten het gebied minder geschikt voor bewoning. Waar de ondoorlatende leem dicht onder het oppervlak voorkomt, heeft dat aanleiding gegeven tot het ontstaan van vennetjes of veen. Plaatselijke veldnamen als ‘Kerckenhorst’ (huidige Julianapark) duiden op een zandopduiking, oorspronkelijk met kreupelhout begroeid, meestal tenmidden van veen- en andere soppige gronden. Bij het booronderzoek in de Hoogstraat werden vervolgens ook restanten van veen gevonden, zoals dat ook op meerdere plaatsen in de Aadal is teruggevonden. In een later stadium is op deze gronden een esdek aangebracht dat in dikte varieert van 90 tot 160 centimeter dikte. De aanwezigheid van dit esdek op een dergelijk lager liggend, vochtig terrein schijnt vrij ongewoon te zijn. Bureau BAAC concludeerde, dat het esdek waarschijnlijk uit de Nieuwe Tijd stamt en dat ze is ontstaan als uitbreiding in het beekdal van het hoger

---

⁶ Asseldonk, Martien van. Het leengoed Overaase Hoeve. Reconstructie van Veghel via www.oudzijtaart.nl

⁷ [Asseldonk, 1996:59-66]

⁸ De huidige Hoogstraat ter plaatse van de Aa-brug een stuk breder. Het wagenverkeer ging dan door de voort, de voetgangers over de brug. De percelen ter plaatse werden pas in 1801 uitgegeven. Een ander bewijs voor een brede voort is de naastgelegen Beemd aan de Brug van Cornelis van der Haegen die in de 18^e eeuw nog aan de Kerckdijk lag.

⁹ [BHIC.RAV25.182-183] De akte van 14-10-1546 spreekt over “den gemeenen Kerckdyck”.

gelegen oude esdek aan de huidige Sluisstraat. Van Bavel wijst er echter op, dat vanaf het begin van de dertiende eeuw de opkomst van het systeem van pluggenbemesting en de creatie van 'essen' in gang gezet werd. Hiermee kon het gehele potentiële akkerareaal in gebruik genomen worden en langduriger vruchtbaar blijven. Ook tot dan moeilijk exploiteerbare gronden in de beekdalen konden door middel van dit akkersysteem in gebruik genomen worden. Het zou, gezien de veertiende-eeuwse vermeldingen van de Overaase Hoeve, niet vreemd zijn wanneer we de datering van het ontstaan van het esdek in deze periode plaatsen. Overigens bevindt het latere leengoed zich exact op de grens van wei- en akkerland.

Resumerend zou dit kunnen betekenen, dat de Overaase Hoeve ergens uit de twaalfde of vroege dertiende eeuw dateert en werd ze in de loop van de dertiende eeuw opgenomen in het leenverband met Brabant. Het ontstaan van het esdek kan al vanaf de dertiende eeuw hebben plaatsgevonden onder invloed van pluggenbemesting.

1.5 OMVANG VAN HET LEENGOED OVERAASE HOEVE

Hoe groot was de Overaase Hoeve oorspronkelijk? Volgens een omschrijving uit 1792 omvatte het leengoed zes lopens, hetgeen ongeveer gelijk staat aan één bunder. Martien van Asseldonk geeft in zijn bewerking van de gronduitgiften van Veghel (deel De Bruggen) een grootte aan van 1,0551 hectare voor het perceel dat bekend staat als de Overaase Hoeve en waarop het leenrecht van Brabant geldt. Deze gegevens zijn gebaseerd op de overdrachten uit de periode van grofweg de zeventiende tot en met de negentiende eeuw en er is geen reden om aan te nemen, dat het leengoed voorheen groter is geweest.

1.6 DE BENAMING OVERAASE HOEVE

De naam Overaase Hoeve voor het Brabantse leengoed wordt in 1374 voor het eerst vermeld. Er is echter nog een tweede goed, dat wordt aangeduid met de naam Overaase Hoeve. Het betreft een cijnsgoed van de heer van Helmond, dat gelegen was in een deel van de huidige woonwijk Eikelkamp. In de cijnsregisters van Helmond spreekt men in 1599 over "*huijs ende hoff op Groenendael by St. Anthonis cappelle ende dorde part van den Groten Streep, ende eenen bempt genamp d'n Amer*", oftewel het goed Groenendael bij de Sint-Antoniuskapel aan het Dorshout (huidige H.Hartplein). Als de geschiedenis van de cijns echter wordt teruggevolgd in de bewerking die Martien van Asseldonk van de Helmondse cijnsen in Veghel maakte, zien we dat dezelfde cijns in de periode 1406-1421 omschreven wordt als Overaase Hoeve ('Manso de Overassche'). Uit deze vijftiende-eeuwse gegevens blijkt eveneens dat de cijnsgoederen dan al deels zijn opgesplitst onder meerdere pandhouders.¹⁰ Van Asseldonk heeft aangetoond, dat de cijnsgoederen waaruit nieuwe penningen betaald werden, ongeveer zijn uitgegeven ná het jaar 1210. Dat betekent dat het cijnsgoed Overaase Hoeve ontstaan is in de periode van grofweg 1210-1314.¹¹ Het leengoed Overaase Hoeve is in oorsprong dus ouder dan het cijnsgoed. Beide zullen geen juridisch verwantschap hebben gehad. Aangezien de oudste benamingen voor zowel leen- als cijnsgoed uit het eind van de veertiende en het begin van de vijftiende eeuw stammen, is het sowieso de vraag of de term Overaa alleen van toepassing was op het leengoed Overaase Hoeve óf dat zij een meer algemene aanduiding was voor het gebied dat in latere eeuwen bekend stond als Over de Brugge of Hoogeinde.

---

¹⁰ Asseldonk, Martien van, 2012. Reconstructie van Veghel via www.oudzijaart.nl. Deel 'Oliemolen', Toelichting op de uitgiften.

¹¹ [Asseldonk, M. van, 1999:51]

HOOFDSTUK II

DE LEENMANNEN VAN DE OVERAASE HOEVE IN DE 14^e-18^e eeuw

Terug naar het Casselboek. Van Asseldonk maakte een bewerking van de Veghelse gegevens in de Brabantse leenboeken van het Brussels Archief. Daarbij vermeldt hij de opeenvolgende leenmannen, de data van leenverhef en korte omschrijvingen van het leengoed, zoals ze bij verhef werden opgenomen. Vanuit deze basis beschrijf ik nu de geschiedenis van de leenmannen van de Overaase Hoeve.¹²

2.1 DE FAMILIES VAN OVERAA, DE VRIESE EN ROVERS

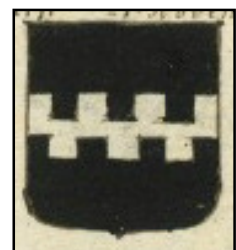
We zagen zojuist al Egidius van Overaa voorbij komen als oudst vermelde leenman van de Overaase Hoeve. Hij wordt eind veertiende eeuw opgevolgd door Catherina van Overaa. Of zij tot een familie Van Overaa behoorden, of hun achternaam simpelweg ontvingen als leenmannen van de Overaase Hoeve is de vraag.

Het was in ieder geval Gherit de Vriese soon Gherits die het goed Overaa “*by cope*” verkeeg op 19 maart 1425 en daarbij verklaarde dat “*...voirs. hoeve is geheiten die hoeve van Over Aa met XVIII hoenre XIII d(enari) auds erfchins ende l ort d(aer) toebehoerende...*”. Mogelijk was deze Gerardus dezelfde persoon als ‘Gerardus filius Gerardus Frisonis dictus Graets’. Hij zou dan behoren tot de familie De Vriese alias Graets. Zowel ‘Gerardus Friso filius Graet’ als zijn zoon ‘Gerardus filius Gerardus Frisonis filius Graet’ komen in de cijnsboeken van 1406-1471 ook voor als bezitters van een deel van het cijnsgoed Overaase Hoeve, later Groenendaal. Het leenrecht gaat op 2 april 1461 over op Luytgart en Oede de Vriese, dochters van Gherit de Vriese. Zij ontvangen respectievelijk 2/3 en 1/3 deel van het leengoed. Bij de dood van Luytgart de Vriese verkrijgen Arnt Rovers Seghers soene en zijn vrouw Heilwygh van Rullen op 23 februari 1474 haar gedeelte van de Overaase Hoeve. Op dezelfde dag kopen zij eveneens het leendeel van Oede de Vriese en haar man Lambrecht Jan Peters, waardoor de hoeve volledig in handen komt van de familie Rovers.

Op 5 maart 1484 koopt Willem van den Hovel de Overaase Hoeve van Arnt Rovers Arntssoen en wordt tot leenman aangesteld. Hij is waarschijnlijk dezelfde Willem die voorkomt in de cijnsboeken van Helmond onder de naam ‘Willem Overlender alias van den Hovel’, zoon van Arnoldus Overlender en Elisabeth N.N.

2.2 DE FAMILIE SUERMONT

Op 15 april 1494 wordt Lonys Willem Suermont door koop leenman van de Overaase Hoeve. Lonys stamt uit de Veghelse familie Suermont (alias Van Berghelen)¹³ en is een zoon van jonker Willem Aelbert Suermont (†1484) en juffrouw Lijsbeth van Ponsendael (†1481).¹⁴ Zij waren de eigenaren van de Zondveldse Hoeve te Veghel¹⁵. Lonys Suermont huwt met Goedele Goessen Cnode (†Veghel, 1535). Goedele is een dochter van Goessen Gerlacus Cnode (†1466) en zijn vrouw Nenna (†Veghel,1501). Goessen Cnode kennen we in Veghel als

¹² Asseldonk, Martien van. *Bewerkingen Brabantse leengoederen in Veghel, Thuispunt Veghel. Leengoed Overaase Hoeve: Casselboek, fol. 6; Latijnsboek, fol. 18; Galesloot, Livre des feudataires, 37; Spechtboek, fol. 186v; Strick greffier, fol. 64-64v; leenboek, inv. nr. 1130, fol. 70-70v, (in potlood fol. 1869-1870)*

¹³ De Veghelse Suermonts stammen af van Rutger van Berghelen uit Deurne. Het Bossche Protocol noemt Willem Albert Zuermont als nakomeling van Albert Zuermont, zoon van Rutger van Bergelen en Lijsbeth in het bezit van de hoeve 't goet ten Nuwenhuijs bij Vlierden.

¹⁴ Elisabeth “Jouffr. Lisbeth Willem Zuermonts wyff in Vechel” (overleden 1481) was een dochter van Lucas Leunis van Ponsendael en Lijsbeth van de Laervenne.

¹⁵ Willem Zuermont ende joffr Lijsbeth zijn wijff” treden in 1444 in bij het Illustre Lieve Vrouwe Broederschap.

eigenaar van het vis- en molenrecht op het Ketelwiel aan de Leest. Ook bezat hij een hoeve aan het Havelte die na zijn dood in handen komt van Lonys Suermont, vervolgens de benaming Suermonts Hoeve krijgt en in 1563 door deze familie verkocht wordt.¹⁶

Uit het huwelijk Suermont-Cnode worden in elk geval vier dochters geboren: Lijsbeth Suermont, Margarete Suermont (†1533), Anna Suermont (†1537) gehuwd met Gerit Cornelis van Steenhuys uit Oploo en Jacoba Suermont gehuwd met Gijsbert Goert Everts van Acht uit Sint-Oedenrode¹⁷. Zoon Willem Lonys Suermont huwt met Mechtildis Cornelis van Dungen en wordt op 21 december 1527 in navolging van vader Lonys Suermont leenman van de Overaase Hoeve. Dat is slechts voor 1/3 deel van de hoeve. De andere twee delen zijn in handen van zijn broers Dominicus Lonys Suermont en de priester Geerlyck Lonys Suermont. Zij verkopen beiden hun 1/3 deel in de Overaase Hoeve in 1534 aan Willem Lonys Suermont. Daarmee komt het leen opnieuw in één hand. Willem belooft daarbij na de dood van moeder Goedele een bedrag van 100,- Carolusguldens te betalen voor deze verkoop. De overdracht zal plaatsgevonden hebben rond 1541. In dat jaar draagt Willem Lonys Suermont een erfcijns van twee Bossche ponden over ten behoeve van de Armentafel van Veghel en aan *“der kerkcken vicarien ende costerien”* te Veghel voor het jaargetijde van zijn overleden ouders Lonys Suermont en vrouwe Goedele.

De Overaase Hoeve moet in die tijd een aangenaam woonoord in het Veghelse geweest zijn. De familie Suermont bezat bij de Overaase Hoeve een duifhuis of duiventil. In 1533 spreekt men van *“enen huijse, schuer, duyffhuys, hostat ende hoff metten hove ofte boogardt ende winnende lande daer aen liggende”* en genoemd *“die goeden t’Overaa”*. Het oprichten van een duifhuis behoorde in de Middeleeuwen tot de heerlijke rechten en daarmee tot de voorrechten van adel en geestelijkheid. In de zestiende en zeventiende eeuw werd dit gebruik echter steeds vaker overgenomen door boeren en burgers. In die periode verschenen kleine –veelal houten- duifhuizen als statussymbolen aan de gevels of bij het woonhuis van grootgrondbezitters. Het lijkt er sterk op, dat het duifhuis bij de Overaase Hoeve ook in het licht van deze ontwikkeling geplaatst kan worden.¹⁸ Er zijn helaas geen gegevens bekend over het uiterlijk van het duifhuis bij de Overaase Hoeve.

Een woning een met duifhuis als statussymbool behoorde onmiskenbaar toe aan een voorname familie. En dat waren de Suermonts. In de archieven van het Illustre Lieve Vrouwe Broederschap te 's-Hertogenbosch komen zij voor als jonkers en jonkvrouwen, alhoewel ze niet konden buigen op een echt adellijk verleden. In Veghel waren het herenboeren die gemoeid waren met het dorpsbestuur. Willem Lonys Suermont is meerdere keren door de schepenen, kerkmeesters en naburen van Veghel aangewezen als afgevaardigde namens het dorp en wordt genoemd als ‘scheidrechter’ of bemiddelaar en als getuige bij verschillende juridische kwesties in Veghel, waaronder echtbreuk, doodslag en boedelbeheer. Als leenman van de Overaase Hoeve treedt hij op als ‘getuigend’ leenman bij een overdracht van rechten in het leengoed Poederveldse Hoeve aan de Heide te Veghel door Melis Jacob van der Santvoort.¹⁹ Hij gaf bovendien zelf aan dat hij rentmeester en leenman te Veghel was en in die functie alle boeten *“opter gemeynten gecomposeert”* heeft, m.a.w. de boeten op overtredingen op het verkeerd gebruik van de Veghelse gemeentegronden heeft geïnd. Jan Monicx, kwartierschout van Peelland [1493-1535] te Sint-Oedenrode, probeerde deze boeten naar zich toe te trekken, wat leidde tot een rechtszaak. Jammer voor Monicx, want de rekenkamer stelde Suermont in het gelijk.

In 1548 wordt Willem Lonys Suermont als leenman van de Overaase Hoeve opgevolgd door zijn dochter Willemyn Suermont. Zij was gehuwd met jonker Adolf van Hoengen genaamd Wassenberg en woonde op het huis Aldenstein te Herpen. Willemyn Suermont overlijdt vóór 1611. Wie daarop de Overaase Hoeve bewoond

¹⁶ [BHIC.RAV27.498] Overdracht huis aan het Havelte. Dit betreft de Suermonts Hoeve die vererfd is uit de nalatenschap van de Cnode's.

¹⁷ [BHIC.RAV23.369v.] www.bossche-encyclopedie.nl die een fout heeft in de genealogie betreffende Mechtild van Dongen.

¹⁸ [Essen, G. van. 2010:255-256]

¹⁹ [BHIC.RAV23.238] en [BHIC.RAV24.741-742]

heeft, is niet helemaal duidelijk. Ook lijkt er een hiaat te zitten in het Brabants leenregister, zoals we zullen zien bij de volgende eigenaren.

2.3 DE FAMILIE DONCKERS

Op 5 september 1611 wordt Lonis Jan Lonissen Donckers (*Veghel, 1585 /†Veghel, 05-05-1646) leenman van de Overaase Hoeve. Lonis is een buitenechtelijke zoon van Jan Lonis Luijcas Donckers (†Veghel, 10-01-1607) en Mariken Alarts (†Veghel, 18-08-1623), die hem *“tesamen natuerlijc verwect”* hebben. Hij wordt op 25 april 1611 door de aartshertogen gelegitimeerd.²⁰ Officieel was z'n vader Jan Lonis Donckers gehuwd met Mariken Henrick Dirck Wouters (†Veghel, 10-01-1607) en woonde op Krijtenburg. Als buitenechtelijk kind was er voor Lonis geen aandeel uit het ouderlijk bezit, zoals uit getuigenverklaringen bij de legitimatie bleek. Toch was Lonis in 1611 in het bezit van de Overaase Hoeve die hij samen met zijn vrouw Aelken Jan Tonis Tonis Aertsen (overleden te Veghel op 25-06-1624 als 'Aelken Leunissen'?) verkocht.²¹ Hij had dit huis verkregen via zijn schoonvader Jan Tonis Tonis Aertsen (†Veghel, 18-12-1610 'Jan Thuenis') en schoonmoeder Dymphna. Het wordt dan omschreven als volgt: *“het woonhuys, schuere, hofstadt, hoff, en boomgaert met allen sijn toebehoeren als gerechtigheden...metten houtwasch, metten erffenissen alhier... aan de 'gemene straet geheeten den kerckdijck”*. Vreemd genoeg worden deze schoonouders niet vermeld in de Brabantse leenregisters. Het is volgens het leenregister niet duidelijk wie de voorganger van Lonis Jan Lonissen Donckers was, want daarin staat de vage beschrijving: *“Leonis Jan Loenis 5e september 1611 bij doode van ... hout die twee deelen vanden hoeve van Over Aa ende van 18 hoenderen XIII d(enari) outs ende een ordt erfchijns daer toebehorende gelegen in de prochie van Vechel ter plaetse geheten tusschen die Twee Bruggen.”* Uit de transportboeken van de schepenbank kunnen we nu opmaken, dat die voorganger Jan Tonis Tonis Aertsen óf zijn vrouw Dymphna geweest moet zijn. Lonis had ongetwijfeld niet de behoefte om op de Overaase Hoeve te gaan wonen, want hij verkoopt het goed amper een maand later op 26 oktober 1611 aan Henrick Houbraecken. Lonis verhuist naar het Keselaar bij Zijtaart, waar hij in 1625 met zijn tweede vrouw Heijlken, dochter van de Veghelse president-schepen Gerrit Arien Geraerts van Rijbroek en Dielken Arien Wijnen, woont.²²

2.4 DE FAMILIES HOUBRAECKEN EN VAN DER HAEGEN

Hendrick Hendrick Dirck Houbraecken (†Veghel, 25-06-1643) is afkomstig uit het gehucht Aarle bij Oirschot en een zoon van Henrick Dirck Houbraecken en Aleidis Pauwels Aerts van der Schueren. Zowel zijn vader Hendrick Dirck Houbraecken als diens broer Dielis Dirck Houbraecken bezaten goederen in Veghel, Sint-Oedenrode en Oirschot²³. Hendrick is in 1622 Heilige Geestmeester van de Sint-Lambertuskerk in Veghel.²⁴ Hendrick zal in Veghel beland zijn wegens zijn huwelijk met Seijken (Lucia) Adriaen Donckers. Zij is een dochter van Adriaen

---

²⁰ [BHIC.RAV35.266]. Adriaenssen (2001) noemt de casus Leunis Jan Leunis: *“Leunis Janss te Erp is in juni 1611 26 jaar oud en woont te Erp. Sinds Pinksteren woont hij in Veghel. In 1607 is zijn vader Jan Leunis in Veghel overleden. Moeder Mariken Alarts woont te Veghel. Van zijn ouders erfde Leunis niets, maar volgens Antonie Corneliss Tybosch te Veghel zal hem misschien wat toevallen van zijn oom aebken, terwijl Henrick Geerart Diericxss te Erp denkt dat hij van zijn oom Otken zal erven, ongehuwd en arm. De onwettige moeder bezit land ter waarde van 40 guldens en loopt op twee krukken. Ook Leunis heeft niet veel, “soo hy synen cost dicwils op een dachhuire gaet winnen”. Toen hij trouwde bracht zijn bruid fl 600,- guldnes mee, waarvan 150,- aan zijn schoonzus toekwam”*

²¹ [BHIC.RAV35.139]

²² [BHIC.RAV45.340-341] Hij was gehuwd met Alida N.N. [BHIC.RAV.44.135] testament op 26-06-1624.

²³ [BHIC.RAO142a.256] en [BHIC.RAO142a.54] Koop van een perceel land in Verrenbest bij Oirschot door Adriaen van Heessel, 1630. Hendrick Haubracken staat borg.. [Notarissen Oirschot, 15210.15] Henrick Houbraken van Veghel is getuige te Oirschot bij de fundatie Henrick Verbeeck, 1624.

²⁴ [BHIC.RAV42.004]

Aert Willem Donckers en Catalijn die op de huidige Leinserondweg bij Zijtaart woonden. Het was haar broer Aert Arien Donckers, leenman van de hoeve Groot-Zijtaart, die in 1629 door soldaten uit Bergen op Zoom wordt vermoord. Hij was namens het dorp Veghel als burgemeester op weg naar Diest om daar de belasting aan de Spaanse koning te betalen. Lucia Donckers overlijdt te Veghel op 16-02-1633.²⁵ Henrick Houbraecken overlijdt in 1643, waarna de Overaase Hoeve op 18-03-1644 tot leen verheven wordt door zijn dochter Magdalena Henrick Houbraecken (*Veghel / †Veghel, 16-09-1676).

Magdalena Houbraecken is dan al weduwe van Adriaen Jan van Heessel (*Sint-Oedenrode/†Veghel, 15-07-1633), zoon van Jan Jan van Heessel sr. en Adriana Jan van Eyndhout. Van Heessel was afkomstig van het huis De Kolck in Sint-Oedenrode en bekleedde evenals zijn vader het ambt van erfsecretaris van Peelland en de vrijheid Sint-Oedenrode. De familie Van Heessel had dit ambt verkregen in 1519 en in 1609 bezat Jan Jan van Heessel de jonge nog altijd de secretarieën van Sint-Oedenrode, Veghel, Aarle-Beek, Stiphout, Rixtel en Lierop.²⁶ Na de dood van Adriaen van Heessel, nam zijn broer Gerard Jan van Heessel

(*Sint-Oedenrode/†Veghel, 31-03-1646) het secretarisambt van Veghel waar. Hij was toen eveneens schout van Veghel en Erp. Gerard van Heessel was voor de eerste keer gehuwd met Maijken Geraerd Conincx. Zij was de dochter van Geraerd Pauwels Conincx, schout van Rixtel, Aarle en Beek. Hij hertrouwde met Catharijne van den Bergh en woonde in het huis De Drije Swaantjes in de Veghelse Hoofdstraat. Het mag duidelijk zijn, dat de Van Heessels tot de lokale elite behoorden die door hun ambten belangrijke posities in het dorp Veghel innamen.

Uit haar huwelijk met Van Heessel kreeg Magdalena Hendrick Houbraecken drie kinderen: Johan van Heessel, kanunnik te Xanten (*Veghel, 09-06-1627?/†Xanten, 03-09-1666), Hendrik van Heessel (*Veghel, 01-12-1630) en Engelbertus van Heessel (*Veghel, 28-11-1632), burger van Den Bosch, gehuwd met Maria van Dungen.²⁷ Het gezin woonde op de Overaase Hoeve. In 1633 overlijdt Adriaen Jan van Heessel te Veghel. Magdalena Houbraecken hertrouwt vervolgens in 1636 met lakenkoopman Dirck Rutten van der Haegen (*Veghel, 15-02-1609 - †Veghel, 26-07-1661), zoon van Rutger Jan Willem van der Haegen en Margareta Dirck Aerts Roeffen. Rutger was een neef van de Veghelse pastoor Roeloff Willems van der Haegen (†Veghel, 26-12-1607) . En hoewel geboren te Veghel, stamde hij net als zijn oom uit de familie Van der Haegen uit Sint-Oedenrode die haar naam dankte aan het buurtschap De Haeghe tussen het Everse en Jekschot.

Uit de erfenis van de familie Roeffen hadden Rutger en zijn vrouw de ouderlijke brouwerij aan het Hoogeinde (huidige Sluisstraat) verkregen. Die brouwerij ging vervolgens weer over op Dirck Rutten van der Haegen en zijn vrouw Magdalena Houbraecken.²⁸ Waarschijnlijk heeft Dirck van der Haegen de brouwerij aan het Hoogeinde overgeplaatst naar de Overaase Hoeve. Volgens het verpondingsregister van 1657 blijkt het bezit aan het Hoogeinde enkel te bestaan uit een “huys, hoff en boomgaert”, terwijl de Overaase Hoeve ineens beschreven wordt als een “huys,

²⁵ Het begraafboek van Veghel noemt haar “*Sophia uxor Henrici Haubraeke*”. In alle andere documenten komt ze voor als Seijke of Lucia.

²⁶ De familie Van Heessel verkreeg in 1519 de erfsecretarieën van Peelland, waartoe Sint-Oedenrode en haar consorten behoorden. In 1651 bleven wegens afsplitsing enkel nog de secretarieën van Sint-Oedenrode en Veghel over. Laatstgenoemde werd in 1717 voor 13.000,- guldens verkocht aan de familie De Jongh die haar zouden behouden tot 1808 [BHIC.RASStO.172.6-9].

²⁷ Willie Damen van de Mosselaer [BHIC.RASStO:118.166-167] en [BHIC.RASStO:119.176]. [Notarissen Den Bosch 2682.39] voor het besloten testament van Adriaan Jan van Heessel en Magdalena Hendrick van Houbraecken d.d. 28-08-1632.

²⁸ Willie Damen van de Mosselaer [BHIC.RASStO111.104] Rutger Jan Willem van der Haegen is een zoon van Jan Willem van der Haegen en broer van Jan Jan Willem van der Haegen. Als erfgenamen van Jan Willem van der Haegen en wijlen Cathalijn Ruth Cluijtmans zijn huisvrouw verdelen zij de ouderlijke goederen. Aan Jan Willems van der Haegen huis, hoff, hoffstad, esthuis, turfschop en boomgaft naast Hendrick Hendrick Houbraecken.

schuer, brouwhuijs en boomgaert"²⁹. Naast bierbrouwer en lakenkoopman is Dirck van der Haegen vervolgens in navolging van de familie Van Heessel tot 1660 ook secretaris van Veghel. Het secretarisambt van Veghel was na de dood van Jan van Heessel te Sint-Oedenrode in handen van zijn kinderen Adriaen, Jan en Gerrit van Heessel. Ook Magdalena's zoon Henrick Adriaenssen van Heessel, "*een eerlyck jonghman sijnde een ingebooren onder herlicheyt voors(creven), gesprooten van vroomme ende eerlycke wettelycke ouders*" blijkt in 1658 "*in bedieninge geweest synde der secretais amptt alhier, syne residentie houdende in syn ouders huys*"³⁰. De Van Heessels verpachtten het secretarisambt voor korte tijd aan Anthonis Janssen van Meurs, een protestant en neef van Dirck van der Haegen. Het viel niet lang daarna opnieuw toe aan "*den ouden secretaris Dirck van der Haghen die tegenwoordig het secretaris beheert als substituut zodat Anthonis van Muers weinig acht heeft.*"³¹ Uit het huwelijk van Dirck Rutten van der Haegen en Magdalena Hendrick Houbraecken werden Adrianus (*Veghel, 14-05-1639) en Cornelius (*Veghel, 10-11-1642 / †Veghel, 23-11-1713) geboren. Beiden verwierven een aanzienlijke positie. Zoon Adrianus van der Haegen werd president-schepen van het stadje Megen. Cornelis van der Haegen bleef in Veghel en werd daar president-schepen, een functie die hij zo'n dertig jaar bekleedde. Het brouwersvak was Cornelis met de paplepel ingegoten. Hij zette de brouwerstraditie op de Overaase Hoeve voort. In 1698 blijkt Cornelis van der Haegen als 'collecteur' (afnemer) van bieren, wijnen en brandewijnen genoemd te worden in de schepenboeken. Het lijkt er op, dat Cornelis naast het bierbrouwen ook herberg hield in de Overaase Hoeve, een conclusie die Meeuwese (1981) ook had getrokken en die wordt bevestigd in een akte uit 1669, waarin Jan Jan Josephs uit Veghel en Aelbert Jan Aelberts uit Sint-Oedenrode aangeven, dat ze "*hebben sitten drincken ten huysse Magdalena, wed(uwe) Dierck van den Hagen, werdinne tot Vechell*".³² In navolging van zijn vader werd Cornelis eveneens secretaris van Veghel. Hij huwde in 1671 binnen zijn beroepsgroep te Gemert met Catharina van der Lee (*Helmond, 10-12-1644), dochter van de Gemertse secretaris Jan Baptist van der Lee en Catharina Mathijssen van Hoof. Catharina van der Lee vestigde zich samen met haar man in de Overaase Hoeve, waarvan Cornelis op 12-11-1682 bij de dood van zijn moeder Magdalena Hendrick Houbraecken leenman werd. Bij deze deling waren overigens meerdere goederen aan het Hoogeinde en Dorshout inbegrepen die gedeeld werden met broer Adrianus van der Haegen. Een deel van het aanzienlijke bezit dat de ouders in en rond Veghel hadden, was toen al verkocht. Cornelis van der Haegen en Catharina van der Lee lieten verschillende kinderen in Veghel dopen: Casparus (1677), Magdalena (1678), Arnolda/Alegonda (1681), Maria Joanna (1685) en Elisabeth. Op 28 augustus 1688 komt Catherina van der Lee te overlijden aan dysenterie. Cornelis van der Haegen hertrouwt vervolgens op 2 juni 1689 in Veghel met Maria Bijnen uit Loon bij Waalre. Zij is waarschijnlijk een dochter van de Waalrese burgemeester en valkenier Laurens Jaspers Bijnen en Catharina Corstiaens.³³ We weten dat Cornelis van der Haegen niet al te lang ná dit huwelijk in 1698 de Overaase Hoeve liet verbouwen of opnieuw in steen liet optrekken, getuige de inscripties in de muurankers van het pand. Daarbij bleef de bierbrouwerij behouden. In 1701 loopt Cornelis van der Haegen tegen de zestig jaar. Hij besluit het tochtrecht op de Overaase Hoeve over te dragen op zijn enige zoon Casparus van der Haegen. De hoeve wordt dan beschreven als "*seeckeren huijsinge, brouwhuijs, hof en aangelegen lant, groot ontrent agt loopens ten minste waardig zes en*

²⁹ Bewerkingen Martien van Asseldonk van het verpondingsregister van Veghel via www.oudzijtaart.nl Het verpondingsregister van Veghel zegt in 1657 bij goed nr. 46: Dirick Rutten van der Hagen huys, schuer, brouwhuijs, boomgaert ende sijn aengelegen lant 16 lopens en 3 roeden 32-2-1.

³⁰ [BHIC.RAV65.81]

³¹ Anoon Vissers via www.oudzijtaart.nl [Notarissen Veghel, 317.323v] Van Meurs was gehuwd met Helena N.N. Bij de gereformeerde doop van dochter Anna in 1653 was Rutger van der Haegen doopgetuige.

³² [BHIC.RAV67.327]

³³ Is zij een dochter van Laurens Bijnen, valkenier van de vorst van Lunenburg-Zell? (Brabants Heem, 1957, jaargang 9 (IX), blz. 83. door A.M. Frenken.

*dertighondert guldens, gelegen tot Vecgel aan de Brugg.*³⁴ Zoon Casper blijft helaas niet in Veghel. Hij wordt in 1710 aangesteld als pastoor van de nieuwe R.K. statie Boskamp bij Olst in het Salland te Overijssel, alwaar hij waarschijnlijk als rondreizend priester de zielzorg vervulde. Ook zijn ongehuwde zus Magdalena van der Haegen vertrekt naar Olst en komt daar regelmatig voor als getuige in de DTB's. Ze overlijdt tenslotte ongehuwd op 1 september 1758 in Veghel. Juffrouw Elisabeth van der Haegen woont nog enige tijd in Veghel. Zij huwt in 1703 te Veghel met heer Marcus Clifford, kapitein bij de Weertse ruitelij. Hij is dan weduwnaar van juffrouw Joanna Bloemers (+Veghel, 09-08-1703).

Het muuranker met daarop het jaartal 1698 bevond zich aan de oostzijde van de oude Overaase Hoeve. Ze dateert uit de tijd van de familie Van der Haegen. (Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed).

HAGELSCHADE IN 1693

Van Cornelis van der Haegen is bekend, dat hij de Veghelse tiendklampen Nederboek, Davelaar en Tillaart pachtte.³⁵ Op 21 augustus 1693 inspecteert Cornelis als tiendpachter na een hevig noodweer samen met de deurwaarder Anthonie Voskuil en Jan Goorts, pachter van de tiendklampen Verrenberg, Bolken, Lankvelt en Hoogboek, de gewassen op de tiendlanderijen. Van de landerijen wordt aangegeven dat zij *“verhagelt sijnde op voorleden dijnsdag, sijnde den agtiende deser maent, ende de selve bevonden dat se soodanig waren verhagelt ende door het onweer bedorven, alle den boecweijt, somerkooren ende hop, datter weijnig proffijt van kan comen, oft maer een derde part kan geproffiteert worden.”* Blijkbaar was het in augustus van dat jaar dus ongekend tekeer gegaan: *“Verder verklaren wij schepenen dat de hagel soo schierlijck ende vervaerlijck is gevallen als wij oijt hebben gesien, terwijlend at veele boomen ende de glaesen aen verscheijde hujsen sijn ingeslagen ende vermorselt.”* De tiendpachters dienen daarop bij rentmeester Frans van Heurn een verzoek tot remissie in.³⁶

In 1704 heeft er een noodlottig ongeval plaats in de brouwerij. Tijdens de Spaanse Successieoorlog verblijft een groep Franse soldaten ten huize van Cornelis van der Haegen. Op 1 november om zeven uur in de avond valt een groep soldaten uit Breda het huis aan en daarbij een *“meenigte van schooten in en uijt het hujs hebben toegebracht op malckanderen”*. Ene Joannes Baptist, soldaat in het legioen van de Baron van Wales –volgens het schepenboek *“Partisan onder den vrije compagnie van Breda”*³⁷ - wordt ter plekke doodgeschoten, terwijl Maria Bijnen, echtgenote van Cornelis van der Haegen tussen haar schouders wordt getroffen en zwaar gewond raakt. Ook breekt zij haar rechterbeen bij deze confrontatie. Vier dagen later overlijdt zij aan de ontstoken wonden.³⁸ Op 5 januari 1705 wordt voor de schepenen van Valkenswaard en Waalre een verklaring afgelegd over de goederen die Maria Bijnen nalaat.³⁹ Vanaf 1708 zal Cornelis van der Haegen het brouwersvak niet meer uitoefenen. Van zijn kinderen vertrekt ook Juffrouw Alegonda van der Haegen uit Veghel. Zij was in 1707 te

³⁴ [BHIC.RAV72.69-70]

³⁵ [BHIC.RAV95.195v.] Cornelis van der Haegen was presidentschepen en pachter van de tiendklampen Nederboek, Davelaar en Tillaar.

³⁶ [BHIC.Resoluties Raad van State 178.240.181v.]

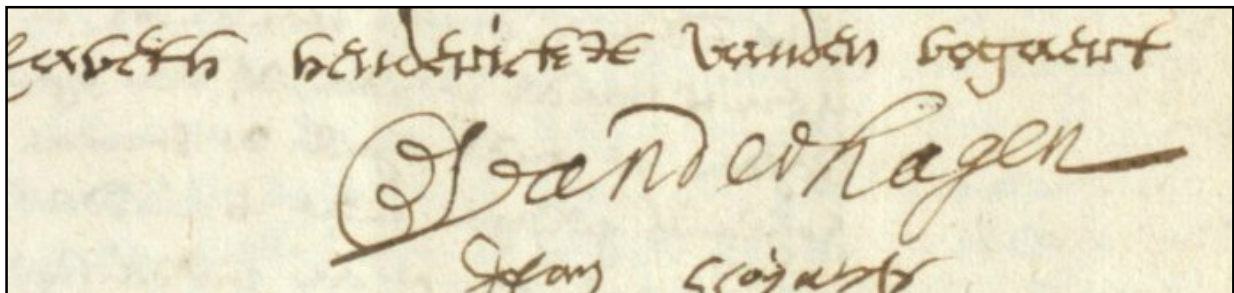
³⁷ [BHIC.RAV94.243]

³⁸ Het begraafboek van de Sint-Lambertusparochie Veghel vermeldt bij haar begrafenis: *Occasion dicti conflictus in domo sua vulnirata*. De soldaat komt onder BHIC.RAV94.293 voor als ‘partisan’ onder de vrije compagnie van Breda.

³⁹ [RHCE194.64] Het betreft een beemd Ariens Veltjen aan de Kromstraat, een akker in de Kerckackers en een erf te Loon.

Veghel gehuwd met heer Rombout Lancelot Corten (*Brussel, 10-08-1681/†Indië, 1730). Rombaut stamde uit een vooraanstaande Mechelse familie. Hij was een zoon van Rombaut Corten, meester in de rechten, advocaat van de raad van Brabant en Vlaanderen en van de grote raad te Mechelen en Anne Marie van Thuynen.⁴⁰ Waarschijnlijk hebben Rombaut Lancelot Corten en Alegonda van der Haegen eveneens op de Overaase Hoeve gewoond, alwaar zoon Rumoldus Corten in 1707 en dochter Catharina Isabella Corten in 1712 werden geboren. In 1711 geeft Rombaut Corten zijn vrouw Alegonda voor de schepenbank Sint-Oedenrode de volmacht om zijn goederen te Mechelen te verkopen.⁴¹ Zij bleven ook niet in Veghel, maar vertrokken over zee. Rombout Lancelot Corten komt voor als griffier van de Generale Indische Compagnie (Compagnie d'Ostende) voor de factorij in Bengalen, waar hij in 1730 overlijdt.

Zonder opvolgers op de Overaase Hoeve blijft er voor Cornelis van der Haegen weinig anders over dan de hoeve te verpachten. Hij verhuurt vervolgens op 10 februari 1708 aan Mathijs Nieckens zijn *“huijs, hoff, schuer ende brouwhuijs met het aengelegen binnevelt item drie lopensaets ende twintigh roeden ofte soo groot & cleijn als het selve gelege is...item alsnog een hoijveltje gelege tegens het voors. huijs”*. Ook mag Nieckens gebruik maken van het brouwhuis en de doorvaart naar het hofje bij de ‘weijer’ of vijver en tenslotte de helft van de boomvruchten en het schaarhout. De pacht wordt aangegaan voor een periode van twaalf jaar, waarbij Nieckens het huis jaarlijks moet dekken met drie vimmen dakstro en de kost en drank voor de dakdekker.⁴² Nieckens volgde Cornelis van der Haegen ook op als secretaris van Veghel. Wie was deze Mathijs Nieckens? Hij was een zoon van Geertruijt van Huttinga en David Nieckens, drossaard van de grondheerlijkheid Heeswijk en Dinther en bracht zijn jeugd door op het huis Zwanenburg tussen Veghel en Dinther. Nieckens raakte wegens zijn huwelijk met Maria van Boxmeer (†Veghel, 26 juli 1719) in Veghel verzeild. Het moet in Veghel destijds veel stof hebben doen opwaaien, want de Veghelse Maria van Boxmeer ging voor haar man over tot de Gereformeerde religie. Blijkbaar had ze gewetenswroeging, want tijdens een zware ziekte in 1713 keerde ze terug tot het katholieke geloof. Nieckens en zijn vrouw wonen tot in het jaar 1713 op de Overaase Hoeve. Ze verruilen de hoeve voor het statige kasteel Frisselstein, dat als een bouwval in 1714 in hun bezit komt.

Cornelis van der Haegen tekende gedurende zijn leven heel wat aktes in de Veghelse schepenboeken. Zijn handtekening wordt gekenmerkt door de krullende C en V die samen zijn initialen vormen. (BHIC)

EEN TWEEDE WOONHUIS OP HET LEENGOED

Cornelis van der Haegen woont in 1699 inmiddels in een tweede huis dat náást de Overaase Hoeve gebouwd is. In november 1713 komt hij te overlijden. Na zijn dood wonen in het huis vervolgens Thonij Jan van den Oever en Ariaentje Jacobs van Gestel (*Gestel, †Veghel, 19-06-1718). Ariaentje stierf aan de tuberculose, zodat Thonij vervolgens in 1718 huwde met de weduwe Maria Gerits van de Ven (*Veghel/†Veghel, 15-09-1721) en in 1721

⁴⁰ Table généalogique de la famille de Corten patrons laïcs de canonicats de l'église collegiale de Notre Dame au dela de la Dyle à Malines, avec quelques pieces y annexées touchant l'erection du chapitre & c. ou on a joint ... la liste des prevosts, doyens, et chanoines. Joseph Félix Antoine François de Azevedo Coutinho y Bernal, Jean-Barthélémy Joffroy, Antonius Opdebeeck chez Jean Jacobs, 1753

⁴¹ Willie Damen van de Mosselaer[BHIC.RAStO169.402-403]

⁴² [BHIC.RAV73.69]

voor een derde maal met Jenneke Marcelis Jaspers (*Veghel /†Veghel, 16-03-1730). Toen is Thonij vertrokken en opgevolgd door ene Juffrouw Gerwen. De weduwe van Jan Hendrik Goorts is de laatste die het huisje bewoont, want het wordt in de periode 1737-1761 door brand verwoest en staat sindsdien in het te boek als “*affgebrant*”. Het werd niet meer herbouwd.

2.5 DE FAMILIE OLIJSLAGERS

Op 1 mei 1714 wordt de Overaase Hoeve door de kinderen Van der Haegen voor de schepenbank van ‘s-Hertogenbosch verkocht aan Maria Jan Gerrit Schepers. Het had niet veel gescheeld of de koop was niet door gegaan. Maria Schepers had echter problemen met het volbrengen van de koopsom. Om die reden was ze samen met Marcus Clifford, vertegenwoordiger van de familie Van der Haegen, naar kasteel Frisselstein getogen om daar aan secretaris Nieckens steun te vragen. Clifford had tegen de secretaris gezegd: “*ick moet van dese dag gelt hebben, off ick sta de koop niet*”. Nieckens antwoordde daarop: “*Maria gij moet maken datter gelt is*”. De weduwe Olijslagers gaf echter te kennen “*Ick en heb soo veel gelt niet heer secretaris, wilt ghij het voor mijn verschieten*”⁴³. Waarschijnlijk heeft Nieckens daarop geld geleend, want op 21 mei 1715 wordt de Overaase Hoeve als Brabants leen verheven door kapitein Marcus Clifford in naam van Maria Schepers. Clifford betaalt in haar naam een dubbel leenverhef, aangezien de kinderen Van der Haegen na de dood van hun vader Cornelis verzuimd hadden het leen te verheffen in hun naam.

Maria Jan Gerrit Schepers (*Erp, 31-08-1652? / †Veghel, 31-05-1721) was weduwe van Cornelis Adriaen Olijslagers (†Veghel, 24 juni 1714). Zij was zijn derde vrouw, want Olijslagers was al eerder weduwnaar van Maria Gerrit Stooven en Elisabeth Wouters. Cornelis werd geboren als zoon van Adriaen Hendrick Olijslagers (*Veghel, ±1615) en Geertruij van Deursen (*Veghel, 16-11-1621/ †Veghel, 21-11-1679) en behoorde tot de gelijknamige molenaarsfamilie op de rosoliemolen aan het Hoogeinde (huidige Leeuwenbekstraat). Uit zijn moeders erfenis verkreeg Cornelis Adriaen Olijslagers het direct náást de rosoliemolen gelegen pand, dat later bekend zou staan als herberg Den Swaan in de huidige Sluisstraat, waar hij ook woonde. Olijslagers is zelf nooit eigenaar geweest van de Overaase Hoeve. Hij was ook geen bierbrouwer, maar koopman in Veghelse “*bouter, speck, geroockt vlees*” dat hij naar de markten van ‘s-Hertogenbosch, Eindhoven, Helmond en Sint-Oedenrode bracht.⁴⁴ Uit zijn huwelijk met Maria Schepers werden drie kinderen geboren: Johannes, Geertruij en Adriaan. Olijslagers stierf in 1714, waarna zijn weduwe hertrouwde met Daniel Adriaen van de Laar (†Veghel, 17-07-1715). Maria had een goede koop gedaan, maar aan de Overaase Hoeve moest wel e.e.a. worden aangepast. Joost van der Pol, Hendrick van Kilsdonck en Dirck van den Tillaart, schepenen te Veghel brachten op 9 mei 1714 een bezoek aan de oude brouwerij van de familie Van der Haegen. Zij verklaarden het volgende: “*...de buitenmuur tegens de pomp staende op het valle moet ernieuwt of ondersteunt werde ende het dack van het hujs op vele plaetse leck. De schuijr overgesoncke, moet opgewogen gewit, geleemt, ende doorgaens gedeckt werde, ende met nieuwe deure sien. Het scheerhuijske de verckenskoij moet opgewoge werde, en op sommige plaetse gedeckt. Aldus gevisiteert ende alsoo bevonden dese nootsaeckelijcke reparatie...*”⁴⁵. De herstelwerkzaamheden zullen goed ter hand zijn genomen, want in juni 1721 wordt de woning beschreven als “*Een welgelegen huijsnge, schuer, brouw- en neerhuijs met een kleijn huijsjen daer Juffrouw Gerwen woont, en aangelegen landerijen, samen groot ca. 5 lopens, met de hoff, boomgaert, houtwasch, gestaan en gelegen ter plaatse Hoogh Eijnde over de Brugh, zijnde leenroerig aen de Ed. Mo. Leenhoove van Brabant*”. Maria Schepers verhuurt op haar beurt delen van de Overaase Hoeve. In 1713-1714 wordt de woning verhuurd aan timmerman Jacob Willems van der Santvoort (*Veghel, 11-12-1667/†Veghel, 28 juli 1726), zoon van Willem Jacob Wouter

⁴³ Bewerking Antoon Vissers: Notarissen Veghel. Toegang 072.142 d.d. 27-11-1714

⁴⁴ [BHIC.RAV95.68v.]

⁴⁵ [BHIC.RAV96.41]

van der Santvoort (*Veghel, 06-09-1628) en Willemke Willems van Ruelen (*Veghel, 21-11-1638). Jacob was weduwnaar van zijn vrouw Jacomina Jans van Lieshout (†Veghel, 12-03-1711). Hij woonde in eerste instantie in zijn ouderlijke huis naast de Oliemolen aan het Hoogeinde (nu Leeuwenbekstraat), maar verhuisde na de dood van zijn vrouw naar de Overaase Hoeve, waar hij woonde met zijn nieuwe vrouw Anna Ariens van der Schoot (*Schijndel, 07-05-1672?/†Veghel, 10-10-1743), dochter van Adriaen Jan Goossens van der Schoot en Anneke Linderts. In 1714 vertrok hij naar een woonhuis aan het Dorshout.

Na het vertrek van Van der Santvoort volgen er enkele nieuwe huurders wiens opvallende gedrag niet onopgemerkt bleven. Het leverde enkele uitgebreide bekentenissen voor de Veghelse schepenbank op!

In de periode 1714-1717 wordt de Overaase Hoeve verpacht aan bierbrouwer en boterhandelaar Antonie Schulfer (†Leiden, 06-08-1742) en zijn vrouw Gerardina van Aelswijck (*Leiden, 14-01-1688 /†Leiden, 29-07-1727). Schulfer en Van Aelswijck waren een katholiek echtpaar uit het Hollandse Leiden. Antonie was herbergier geweest in Hooge Morsch bij Oegstgeest en zocht nu zijn heil in het Brabantse. Zijn schoonvader Arnoldt van Aelswijck, inwoner van Leiden, was (wijn)koopman en haalde handelswaren uit de Meierij. Hij en zijn vrouw Maartje Jans de Bruijn hadden in ieder geval contacten met de Veghelse koopman Peter Ariens van de Laar en diens vrouw Dirckje Harmens van der Stucken aan het Hoogeinde. Ook Schulfers en zijn vrouw bleken later contact met dit echtpaar te onderhouden, omdat ook Schulfers als "*coopman in botter*" de boterhandel was toegedaan.⁴⁶ Schulfers contactpersoon Peter Ariens van de Laar was op zijn beurt weer een broer van Daniel Ariens van de Laar die met Maria Schepers gehuwd was. Misschien hebben zij iets te maken met het verpachten van de hoeve aan de familie Schulfer.

De familie Schulfer verhuurt op hun beurt de opkamer van de Overaase Hoeve aan Thomas Retting. Retting was in 1710 te Megen gehuwd met Maria Johanna van der Haegen, dochter van wijlen Cornelis van der Haegen. Hij wordt in Veghel ook als 'Rittingh' of 'Riddinck' omschreven en was afkomstig uit Treysa Ziegenhain in het land van Hessen.⁴⁷ Retting stond in Veghel bekend als een lastpak om zijn vele beledigingen en zijn gedrag. Hij zou zijn vrouw slaan en erger nog: Retting was protestant.⁴⁸ Ook was bekend, dat Retting ruzie had met de secretaris Nieckens en hem en zijn vrouw Maria van Boxmeer regelmatig bedreigde. Zelfs Schulfer kreeg het met Retting te stellen. Hij verklaarde voor de schepenbank dat Retting hem met geweld uit de Overaase Hoeve had proberen te verdrijven welke "*huijsinge en landerijen*" hij van de erfgenamen Cornelis van der Haegen in pacht had. Retting had daarbij zijn degen uitgetrokken en had Schulfers' vrouw Gerardina van Aelswijck een aarden kan naar het hoofd gesmeten. Het was enkel en alleen om de reden dat Claes Donckers tussenbeide was gekomen, maar anders was het uitgelopen op een "*groot perijckel*". Schulfer en Retting legden hun ruzie bij, waarna Retting en zijn vrouw vervolgens opnieuw in de opkamer mogen slapen. Wanneer Retting en zijn vrouw in 1716 naar Duitsland vertrekken, blijkt dat Retting twee lappen stof uit de Overaase Hoeve heeft gestolen. Hij is zelfs zo brutaal om tegen Schulfer te zeggen: "*dat hij deselve medegenomen hadde, daer bij voegende dat hij weijnigh gelt daer van gemaect hadde*". Schulfer is verbolgen. Alegonda van der Haegen, gehuwd met Rombout Corten, vergoedt daarop de kosten van de gestolen lappen stof aan Schulfer, zodat deze zijn mond zou houden. Blijkbaar wilde Alegonda van der Haegen een nieuwe rel met Retting in het dorp voorkomen. Schulfer en Van Aelswijck verklaarden in 1717 zelfs, dat Alegonda van der Haegen dit gedaan had in samenspraak en op verzoek van de Veghelse president-schepen Corstiaen van de Ven. Ook de schepenbank zag blijkbaar op tegen het geruzie van Retting!⁴⁹

---

⁴⁶ [BHIC.RAV69.250v.], [BHIC.RAV94.117] en [BHIC.RAV96.132v]

⁴⁷ DTB, Veghel 1708-1732. Trouwen, 32.

⁴⁸ Dochter Cornelia Ritting werd in 1715 katholiek gedoopt te Veghel, waarbij pastoor Caspar van der Hagen als doopgetuige optrad.

⁴⁹ [BHICRAV96.152] en [BHIC.RAV.96.157]

Of het aan Retting ligt of niet, Antonie Schulfer en Gerardina van Aelswijck zijn Veghel beu. Zij verhuizen in 1717 naar een pand in de huidige Sluisstraat en vervolgens naar het huis Zwanenburg in Dinther, alwaar zij in 1718 het octrooi krijgen voor een nieuwe brouwerij. De wijze waarop dit is gegaan, is onduidelijk. Het kan ook iets te maken hebben met onvrede tussen Schulfer en Maria Schepers, de eigenaresse van de Overaase Hoeve. In 1719 verklaart Maria Schepers namelijk op verzoek van Balthasar Repelaer, kwartierschout van Peelland, voor de schepenbank van Veghel dat zij in maart 1716 in de namiddag een vervelend bezoek had gekregen van Antonie Schulfer. Maria Schepers woonde op dat moment in haar huis in de Hoofdstraat. Ze is dan weduwe van Daniel van de Laar die in 1715 aan de *“pleuris”* is overleden. Schulfer was vergezeld door twee mannen en commandeerde haar bier en jenever in te schenken. Nadat ze de mannen de bier en jenever overhandigde hadden deze woedend en razend de kannen en glazen tegen de grond kapot gegooid en vervolgens het vuur in de haard uitgeplast. Zij had *“als zijnde een vrouwpersoon alleen, het ligt niet conde aencrijgen”*. Nog diezelfde avond, nadat de drie onverlaten waren vertrokken, werden de glazen in de vensters van haar huis ingeslagen.⁵⁰ Misschien had dit voorval iets te maken met het betalen van de belasting om herberg te mogen houden. Maria pachtte namelijk het taprecht in haar woonhuis van Antonie Schulfer. Het kan zijn, dat dit taprecht van Schulfer verbonden was aan de Overaase Hoeve. Nu schijnt het zo geweest te zijn, dat Maria Schepers de belasting op het taprecht niet betaalde. Daarom kreeg zij in 1716 van schepen Hendrick van Kilsdonck bezoek die haar de mededeling deed, dat zij niet meer mocht tappen, tenzij zij de gestelde belasting betaalde.⁵¹ Misschien heeft dit geleid tot een conflict tussen Maria Schepers en de heer Schulfer. Schulfer was in ieder geval een heetgebakerd mannetje, want hij is in de Veghelse archieven vaker genoemd als geweldpleger, waarbij hij fysieke agressie niet schuwde.⁵²

Schulfer gaf er de brui aan en vanaf 1717 bewoont Maria Schepers vervolgens zelf de Overaase Hoeve. Maria is dan zelf het onderwerp van vreemde roddels in het dorp over een vermeende zwangerschap. In oktober 1715 verklaarde vroedvrouw Jenneke Cornelissen van Geelkercken dat zij Maria Schepers, die toen inmiddels vijf maanden weduwe was, onderzocht had op een mogelijke zwangerschap. Daar scheen geen sprake van te zijn. Ook Maria Schepers gaf aan *“dat zedert haeren man Van de Laer doot is geweest noijt ofte oijt twijffel van bevrucht te syn heeft gehad”*.⁵³ Toch bleek er drie jaar later wél een baby in de wieg te liggen. In juli 1718 verschenen Adriaen Donckers en zijn vrouw Marij Anna van Breugel, Anthonij Spierincx en vroedvrouw Jenneke van Geelkercken, vrouw van Nicolaes Smits voor de schepenbank op verzoek van kwartierschout Balthasar Repelaer. Zij vertelden, dat ze op 28 mei ten huize van Maria Schepers waren. Daar bleek ineens een jongetje in een wieg te liggen met de naam Hendrik van den Broek. Adriaen Donckers en Anthonij Spierincx gaven te kennen niets van het verhaal te weten, maar Marij Anna van Breugel vertelde gehoord te hebben hoe Jenneke van Geelkercken aan de smid Jan Simons van de Wijdeven vroeg *“Waer naer hiet dit kindt van den Broek?”* Van de Wijdeven had daarop geantwoord: *“Waer naer het hiet ofte niet, en hiet het, hiet het naer mijn moeder en ik bender vader van.”* Jenneke van Geelkercken verklaarde daarop, dat ze inderdaad ten huize was geweest van Maria Schepers, alwaar een kindje in de wieg lag met de naam Hendrik van den Broek. Jan Simons van de Wijdeven had gezegd: *“Da hiet naer mijn moeder en ik bender vader van en Maria Schepers de moeder.”*⁵⁴ Een beetje een vreemde situatie natuurlijk. Overigens was dit kind Henricus van den Broek, zoon van Jan Goort van den Broek en Petronella Hendrix van de Wijdeven. Hij was op 22 maart 1718 keurig in Veghel gedoopt en inschreven in het kerkregister.

---

⁵⁰ [BHIC.RAV91.3v]

⁵¹ 094 20-07-1716 185 Veghel attestatie

⁵² [BHIC.RAV95.201v]

⁵³ [BHIC.RAV96.82]

⁵⁴ [BHIC.RAV96.204v]

Als tweevoudig weduwe overlijdt Maria Schepers te Veghel in 1721. Haar achtergelaten erfgoederen worden vervolgens verkocht door Gerardus de Jong, secretaris van Veghel en curateur over de boedel van Cornelis Adriaen Olijslagers. De Veghelse president-schepen Rover Jan van den Groenendael, gehuwd met Jenneke Cornelis Olijslagers en Jan Hendriks Jan Gerrit Schepers, burgemeester te Erp, treden daarbij op als voogden over de kinderen van Cornelis Adriaen Olijslagers en Maria Schepers.⁵⁵ Op 6 september van dat jaar wordt de Overaase Hoeve met brouwerij voor de schepenbank van 's-Hertogenbosch verkocht aan Hendrick Teunisse van de Ven.⁵⁶

2.6 DE FAMILIE VAN DE VEN

Onder de familie Van de Ven breekt er ruim een eeuw van continuïteit aan op de Overaase Hoeve. De hoeve zal enkele generaties lang van vader op zoon overerven. De eerste in de reeks Van de Ven's die de Overaase Hoeve bewonen, is Hendrick Teunisse van de Ven (†Veghel, 23-01-1731), schepen van Veghel en zijn vrouw Catharina van Kilsdonck (†Veghel, 24-09-1753). Hendrick is een zoon van Teunis Hendrick Lamberts van de Ven (*Veghel, 22-06-1657 - †Veghel, 18-02-1711) en Petronella Hendrick Rutten van de Hintel. Zijn vader Teunis was rond 1700 burgemeester in Veghel en komt vanaf 1702 voor als lid van de schepenbank. Ook Hendrick zou zijn vader opvolgen als schepen van Veghel. Gedurende de jaren 1715-1721 woonde Hendrick aan het Hoogeinde bij de Dorhoutse Kapel. Ook zijn vrouw Catharina van Kilsdonck was uit dit deel van Veghel afkomstig. Als dochter van Hendrick Claes Roelofs van Kilsdonck (*Veghel, 20-01-1647- †Veghel, 17-08-1724) en Dirksen Hendrick Teunissen van Lanckveld (*Veghel, 17-03-1656) was zij opgegroeid aan het Dorshout.⁵⁸ De familie Van Kilsdonck was een bekende familie in Veghel.

De voorouders van Catharina van Kilsdonck bekleedden verschillende functies in Veghel, waaronder het schepenenambt. Ook bezaten haar voorouders generaties lang bierbrouwerij Den Swaen in de Veghelse Hoofdstraat.⁵⁹

Uit het huwelijk Van de Ven-Van Kilsdonck huwelijk worden te Veghel acht kinderen geboren: Antonius (1718), Theodorus (1720), Lambertus (1721), Johanna Maria (1722), Henricus (1724), Johannes (1728), Nicolaas (1730) en Henrica (1731). Hendrick van de Ven overlijdt in 1732. Zijn weduwe Catharina van Kilsdonck⁶⁰ huwt vervolgens met Dirck Antonie de Leeuw (*Veghel, 16-06-1705 - †Veghel, 09-08-

EINDE VAN DE BROUWERIJ

Het is tijdens het bezit van de familie Van de Ven dat de brouwerij in de Overaase Hoeve dus buiten werking is gesteld. Mogelijk heeft Hendrick Teunisse van de Ven de inboedel van de brouwerij in 1721 verkocht aan Daniel Peters van Bergeijck en Maria Teunisse van de Ven. Maria was een zus van Hendrick Teunisse van de Ven. Zij woonde met haar man Daniel van Bergeijck in een huis aan de Leest, dat in 1721 ineens over een brouwerij blijkt te beschikken.⁵⁷ Toen dit huis nog in het bezit was van Peter van Bergeijck en Geertruij Martens van den Tillaart, was er geen sprake van een brouwerij. Er is dus een mogelijkheid dat Van Bergeijck en zijn vrouw het brouwgereedschap van Hendrick Teunisse van de Ven hebben overgenomen. De Hoogstraat hoeft het overigens niet al te lang zonder brouwerij te stellen. Want op 27 augustus 1742 wordt aan de overzijde van de straat door bierbrouwer Willem van den Broeck uit Gemert het octrooi aangevraagd voor de oprichting van de brouwerij die we later zullen kennen als de brouwerij Smits en die wordt omschreven als "*Eene schoone steene huijsing, bootermolen, aparte brouwerij daarbij off agter staande...*"

⁵⁵ [BHIC.RAV97.323]

⁵⁶ [BHIC.RAV145.122]

⁵⁷ [BHIC.RAV102.521]

⁵⁸ [BHIC.RAV72.107-108]

⁵⁹ Kwartierstaat Jan Smits (1881-1967) via www.prevos.net.

⁶⁰ In het RK-trouwboek 'van de Ven' genoemd!

1760), zoon van Tonij Dirck Janssen de Leeuw en Maria Jois Gerits. Hij woonde in de Oude Aa-straat aan de Leest te Veghel. Na het huwelijk met Catharina van Kilsdonck verkochten Dirck en zijn broer Jan hun goederen aan Jan Gerrits van de Ven, gehuwd met Maria Jan Huijberts van den Boogaart, weduwe van Wouter Dirck de Leeuw.⁶¹ Dirck Antonie de Leeuw staat daarna vermeld als wonende op de Overaase Hoeve. Er worden vervolgens nog twee dochters: Maria (1734) en Maria (1736) geboren op de Overaase Hoeve. Op 31 januari 1733 laat Catharina van Kilsdonck een inventarisatie opmaken van de erfgoederen uit het huwelijk met haar overleden man Hendrick van de Ven. De inventarisatie vindt plaats op de Overaase Hoeve ten overstaan van schepenen Roover Jan van den Groenendael en Jan Ariens Verhoeven. Catharina van Kilsdonck wordt vergezeld door haar nieuwe man Dirck de Leeuw, haar broers Claes en Hendrick van Kilsdonck en Daniel Peters van Bergeijck gehuwd met Maria Tonis van de Ven als voogd van de kinderen Van de Ven. Er volgt een lange lijst aan roerende en onroerende goederen, waaruit valt op te maken, dat er op dat moment geen brouwerij meer aanwezig is in het pand. De Overaase Hoeve is ten tijde van de familie Van de Ven in gebruik geraakt als gemengd boerenbedrijf, getuige de vele landbouwgereedschappen en het koe- en paardentuig in de inventarislijst.⁶² Catharina van Kilsdonck overlijdt in 1753. Dirck de Leeuw hertrouwt dan met Elisabeth Adriana Vogels. De goederen uit de Overaase Hoeve, die uit de erfenis van Henricus van de Ven en Catharina van Kilsdonck komen, worden vervolgens verdeeld onder de kinderen Van de Ven.

Antonie Hendrik van de Ven (*Veghel, 20-09-1718/†Veghel, 22-04-1786) *“...sal als oudsten soone blijven behouden, het navolgenden leengoet bestaande in eene hujsinge, schuur, hoffstadt, hoff, boomgaert en aangelegen landt en groese...”* en wordt op 08-03-1757 leenman van de Overaase Hoeve.⁶⁴ Antonie verkrijgt eveneens het huis De Kat op het Zondveld. Hij is gehuwd met Anna Maria Joannis Smulders (*Oss, 08-03-1719/†Veghel, 31-01-1778), dochter van Joannis Smulders (*'s-Hertogenbosch, 21-02-1693/†Veghel 11-09-1777?) en Anna Maria Marten van Kilsdonck (*Veghel). Uit dit huwelijk werden in Veghel negen kinderen geboren: Henricus (1744), Henrica (1746), Johannes (1748), Johannes (1749), Theodorus (1751), Catharina (1753), Willibrordus (1756), Petronella (1757) en Martinus (1761).

Anonie Hendrik wordt in 1760 samen met Gerrit van den Biggelaar, Antonie Peter Dirx, Johannes Antonie van de Ven en Jan van Hooft genoemd als toezichthouder of 'rotmeester' van het 'rot' of de buurt Hoogeinde. In 1760 moest de Schijndelsedijk (huidige NCB-Laan) door de inwoners van de rotten Hoogeinde, Dorhout en de Straat onderhouden worden, terwijl Hoogeinde, Dorhout en Eerde ook de taak hadden de Eerdse Pad (huidige Asterstraat/Chrysantenstraat) te onderhouden. Vanaf 1788 wordt het onderhoud aan de Schijndelsedijk verruild voor dat van de recentelijk aangelegde Nieuwe Rooisedijk (o.a. huidige Violenstraat, Riddersporenstraat e.v.).⁶³

Van de negen kinderen uit het huwelijk Van de Ven-Van Kilsdonck worden er in 1786 zes genoemd als erfgenamen van de goederen van hun ouders.⁶⁵ In de erfdeling valt wederom de oudste zoon -Hendricus Antony Hendrix van de Ven- de Overaase Hoeve toe: *“Huysinge, schuur, gronden, hofstadt, hof, boomgaerdt met den ackerlanden en pootsel daer toe behorende, groot ses loopense of daer ontrent, gelegen tot Veghel aen de Brugge ter plaatse genaempt Aen de Hoogeijsde, d'een seijde Hendricus Francis van Eert cus suis, d'ander seijde Hendrik Adriaen Olijslagers cum suis, d'een eijnde wed. Hendrik Francis van Rijkbroek of Aertjes*

⁶¹ [BHIC.RAV76.177v.]

⁶² [BHIC.RAV100.51-64]

⁶³ [BHIC.RAV165.295 v]

⁶⁴ [BHIC.RAV103.429]

⁶⁵ [BHIC.RAV109.419v]

Veltje, ander eijnde de gemeene weg. Sijnde leenroerig aen den Edele Mogende Souverainen Rade en Leenhove van Brabandt en Lande van Overmaze in 's Hage.” Daarnaast lag de Schuppenstreep. *“sijnde dese Schuppe Streep geweegt over Aarts Veltje voorts doer een steegde tot op de Gemeene weg.”*

Henricus Antonie van de Ven (†Veghel, 1812) is gehuwd met Henrica Francis Vermeulen, landbouwse (*Veghel, 24-12-1750, †Veghel, 06-06-1814) en dochter van Franciscus Joannis Vermeulen en Elisabeth Laurenti van de Rijt. Henrica Vermeulen is afkomstig van de buurtschap Lage Biezen bij het huidige Zijtaart. Haar vader was afkomstig uit een Rooise familie en was enkele jaren de pachter van de houtschat in Veghel. In navolging van haar ouders wonen Henrica Vermeulen Henricus Antonie van de Ven in 1766 in het ouderlijk huis.⁶⁶ Uit hun huwelijk worden zes kinderen geboren, waarvan de laatste twee op de Overaase Hoeve: Franciscus (1775), Elisabeth (1777), Anna Maria (1780), Johanna (1782), Johanna Maria (1784), Maria (1786) en Antonia (1789). Antonia van de Ven huwt met landbouwer Johannes Piet van den Tillaart. Johanna Maria van de Ven trouwt met landbouwer Gijsbert van Weert (*Schijndel, 10-07-1789 / †Schijndel, 24-08-1828) zoon van Nicolaas Eijmbert van Weert en Willemijn Wilhelmus Schoenmakers en vertrekt naar Schijndel. Anna Maria treedt in het huwelijk met landbouwer Willem Martinus van Asseldonk (*Veghel, 01-09-1771 / †Veghel, 15-03-1836) zoon van Martinus Hendrick van Asseldonk en Catharina Peter Frankefoort en verhuist naar het Ham. Elisabeth van de Ven huwt met meestersmid Dirk van Duren (*Veghel, 13-09-1790/†Veghel, 31-03-1843) zoon van smid Joannes Laurens van Duren en Johanna Dirck Vermeulen te Veghel. Zij zijn de grondleggers van de smederij in de Molenstraat waar later het nog altijd bestaande café De Gouden Leeuw uit voort groeide.

FAMILIEHULP

In 1789 verbinden de broers en zussen Van de Ven zich om hun nichtje Jennemie van Rijsingen te onderhouden. Jennemie was een dochter van Dirk Tomas van Rijsingen en Henrickske Henrick van de Ven. Zij woonden in een boerderij op het Hoogeinde achter de Overaase Hoeve die ze in pacht hadden van wijnkoopman Joannes van den Oever. Dirk van Rijsingen en Henrickske van de Ven hadden grote zorgen om hun dochter Jennemie. Het meisje was *“niet volkomen bij haar verstand en sinne”*, liep geregeld weg van huis en verstopte zich soms dagenlang in de velden, droge sloten of schuren in de buurt. De familie had door meestersmid Jan Joris Donckers een ijzeren klem om haar been laten maken met daarop het woord ‘VEGHEL’, zodat vreemdelingen wisten waar Jennemie vandaan kwam als ze zou weglopen.

In 1789 zat Jennemie opgesloten in de gevangendoor van 's-Hertogenbosch. Haar vader Dirck van Rijsingen had daarop de buurtgenoten verklaringen laten afleggen voor de schepensbank van Veghel om duidelijk te maken, dat zijn dochter met regelmaat weg liep, maar dat niemand bij haar *“egter oijt eenige kwaadaardigheid off dieffagtigheid”* heeft kunnen bespeuren. De familie Van de Ven besloot toen om gezamenlijk garant te staan voor het onderhoud van Jennemie als de Bossche schepensbank zou besluiten om haar in het ‘Sinnelooshuys’ te plaatsen. Het Zinnelooshuis in de Hinthamerstraat was bedoeld voor krankzinnigen die een gevaar voor zichzelf of hun omgeving konden opleveren. Voor de Veghelse schepensbank verschenen toen Hendrikus, Johannes en Peternel, kinderen van Antony Hendrix van de Ven, Jan Aart Govers en Rudolph Schippers, echtgenoten van Hendriena en Catharina Antony van de Ven, Jenneke Jan van der Steen, weduwe van Dirk Antony van de Ven, Jenneke Anthonij van de Ven, weduwe van Jan Hendrik van de Ven en Johannis Hendrik Snellaers, getrouwd met Hendriena Lambert van de Ven om hun belofte te bekrachtigen. Tot 1797 betaalde de familie Van de Ven 12 guldens per jaar voor het onderhoud van Jennemie. Vervolgens kwam het onderhoud voor rekening van het Zinnelooshuis. Jennemie van Rijsingen overleed in Veghel op 28-08-1824.⁶⁷

⁶⁶ [BHIC.RAV100.11]

Henricus Antonie van de Ven zal bij het verhef van 1786 de laatste leenman zijn van de Overaase Hoeve. In 1799 wordt het leenstelsel tijdens het nieuwe Franse bewind afgeschaft. Onder schout-civiel Gerardus Gijsberti van Rooij treedt Henricus Antonie van de Ven aan als lid van het gemeentebestuur van Veghel. De hoeve wordt dan beschreven als *“Huis van Hendricus Antonius van de Ven en de asschuur staande op de gemeente en behorende aan dezelve”*.

Deze kaart werd in 1816 getekend door De Geus aan de hand van een serie kaarten van de Boxtelse Hendrik Verhees uit 1806. Midden op de kaart de nog volledig 'vrij liggende' Overaase Hoeve van de familie Van de Ven tussen het dorp Veghel en de buurt Hoogeinde. (BHIC)

⁶⁷ [BHIC.RAV.110.105v en 108v]

HOOFDSTUK III

DE PACHTHOEVEN: SPLITSING EN ONDERGANG

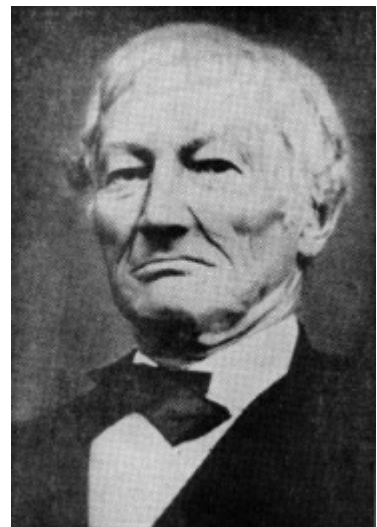
Het leenstelsel werd in Nederland afgeschaft bij de staatsregeling van 1798. De staatsregeling van 1801 en 1805 verklaarden, dat het leenrecht was afgeschaft en dat alle leenroerige goederen aan de leenmannen toebehoorden. Daarmee verloren de leenheren voorgoed hun gezag over de oude leengoederen. In 1812 overlijdt Hendrik Antonie van de Ven, zonder mannelijke erfgenamen na te laten. Met het intreden van de nieuwe orde verdwijnt in zekere zin ook de familie Van de Ven als laatste leenheffer van het toneel.

3.1 DE BROUWERSFAMILIE SMITS EN DE SPLITSING VAN DE HOEVE

In de negentiende eeuw wordt de Overaase hoeve gesplitst. In eerste instantie vindt er een opsplitsing plaats van het perceel dat tot het leengoed behoorde. Het zijn de dochters van Henrik Antonie van de Ven en Henrica Francis Vermeulen die met de dood van hun moeder in 1814 beide een deel van het voormalige leengoed Overaase Hoeve verkrijgen. Antonia van de Ven (*Veghel, 30-03-1789 - †Veghel, 15-02-1874), gehuwd met landbouwer Johannes Piet van den Tillaart (*Veghel, 15-06-1786 - †Veghel, 16-03-1862), zoon van Petrus Joannes van den Tillaart en Aldegondis Adriaans van Lankveld (*Veghel, 10-11-1759 - †Veghel, 08-05-1821) verkrijgt de oude boerderij. Anna Maria van de Ven (*Veghel, 12-11-1786 - †Veghel, 02-12-1839) gehuwd met timmerman Franciscus Lathouwers (Sint-Oedenrode, 12-07-1790, †Veghel, 09-07-1859) verkrijgt het naastgelegen kleine woonhuis. Franciscus is een zoon van Henricus Lathouwers en Maria der Kinderen en groeide op in Sint-Oedenrode. Hij verruilt zijn geboorteplaats na zijn huwelijk voor Veghel. Anna Maria van de Ven overlijdt in 1839. Franciscus hertrouwt vervolgens met Henrica van Valderen (*Veghel, 29-03-1793 / †Veghel, 01-01-1845) en later met Theodora Vrenssen (*Schijndel, 18-09-1791, / †Veghel, 14-01-1851). Waarschijnlijk heeft hij het woonhuis in de Hoogstraat tot aan zijn dood bewoond. Dit laatstgenoemde woonhuis wordt in 1888 vervangen door de bouw van de hoefsmederij van Henricus van Doorn (*Veghel, 25-11-1810/†Veghel, 09-12-1892) en zijn vrouw Petronella Raaijmakers (*Veghel, 01-01-1820/†Veghel, 07-01-1907), welk pand we tegenwoordig nog als gemeentelijk monument Hoogstraat 16-18 kennen. Het huidige woonhuis Hoogstraat 20 van de familie Verhoeven-Van de Vorstenbosch was op haar beurt weer een afsplitsing van dit perceel.

De Overaase Hoeve blijft in handen van Antonia van de Ven en Jan Piet van den Tillaart. Hun erfgenamen laten in 1869 de Overaase Hoeve voor notaris F.A.L.J. de Kuijpers openbaar verkopen. Het gaat dan om een landbouwershuis annex woonhuis, stalling, schuur, erf, tuin en weiland aan het Hoogeinde met drie percelen bouw- en weiland te Veghel.⁶⁸

De nieuwe eigenaar van de Overaase Hoeve is vervolgens niemand minder dan de Veghelse bierbrouwer en vastgoedmagnaat Johannes Smits (*Veghel, 24-03-1812 / †Veghel, 12-07-1884), zoon van Hendrik Johannes Smits (*Veghel, †Veghel, 11-09-1844) en Anna Maria Kerkhof (*Sint-Oedenrode, 05-05-1787 / †Veghel, 20-03-1827). Smits was gehuwd met Johanna Godschalk (*Den Dungen, 23-11-1819 / †Veghel, 26-08-1885),

⁶⁸ BHIC. Archief Familie Sopers te 's-Hertogenbosch, 7643.265.

dochter van de Dungense burgemeester en grootgrondbezitter Gerardus Henri Godschalk (*Den Dungen, 01-09-1779 / †Den Dungen, 29-04-1866) en Anna Maria van de Westelaken (†Den Dungen, 03-09-1853). Smits was een man van aanzien. Van Dam (1955) noemt hem een pionier op het gebied van heideontginning.⁶⁹ Smits was behalve bierbrouwer eveneens wethouder in Veghel, lid van Provinciale Staten van Noord-Brabant, lid van het kerkbestuur, president van het R.K. Armenbestuur en voorzitter van de Kamer van Koophandel. Smits bezat in de omtrek van Veghel honderden landerijen, waaronder het landgoed Jekschot, en zal de Overaase Hoeve als een mooie aanvulling om zijn bezit hebben beschouwd. Zéker gezien het feit, dat deze hoeve nagenoeg tegenover zijn ouderlijke woning, bierbrouwerij De Kroon, aan de Hoogstraat lag.

Smits laat de hoeve in 1873 opsplitsen in twee delen en voorzien van een bijgebouw. Daarbij verandert er nogal wat aan het pand. Waarschijnlijk is de hoeve vóór 1873 een zogenaamde kortgevelboerderij geweest. Het heeft er alle schijn naar, dat de oorspronkelijke toegang tot het woonhuis zich in de oostelijke kopgevel bevond. Hier lag ook een onderkelderde opkamer en een schouw met herd. Gezien het behoud van de lage brede staldeuren aan weerszijden van het pand, lijkt het aannemelijk dat beide zijgevels bij de transformatie tot langsggevelboerderij opgehoogd zijn. Toen zijn ook de nieuwe toegangsdeuren en raamvensters in de zijgevel aangebracht. Onder het vermoedelijk oorspronkelijk grote strooien wolfsdak lagen het woongedeelte, de stal en het schuurgedeelte in elkaars verlengde. In Noord-Brabant werd ook de potstal voor de opslag van mest in het huis ondergebracht. Omdat deze potstallen flink gestonken zullen hebben, werd bij de Brabantse boerderijen het woongedeelte door middel van een dwars geplaatste wand van de rest van de boerderij afgescheiden. Die indeling is ook herkenbaar bij de Overaase Hoeve. Mogelijk heeft de boerderij oorspronkelijk een overkragend houten zolderfront gehad boven de ingang, zoals we die tegenkomen op de zestiende-eeuwse schilderijen van Bosch en later van Bruegel. Deze overkragende zolderfronten waren voorzien van zolderluiken, waardoor de woonhuiszolder als graanopslag kon dienen. In sommige gevallen werden er ook duivengaten aangebracht. De zolderfronten komen we ook tegen op zeventiende eeuwse tekeningen van woonhuizen en –boerderijen in de Veghelse straat.⁷⁰ Baksteen werd aanvankelijk maar sporadisch toegepast. De zijwanden

De oostelijke kopgevel van het pand was waarschijnlijk de oorspronkelijke ingang. Hier is ook het muuranker aangebracht, met het jaartal 1698.

De westelijke kopgevel lag dichterbij de Hoogstraat. Hier was waarschijnlijk bij de oorspronkelijke opzet een staldeur aangebracht. Het hooiluik in de achtergevel is behouden gebleven.

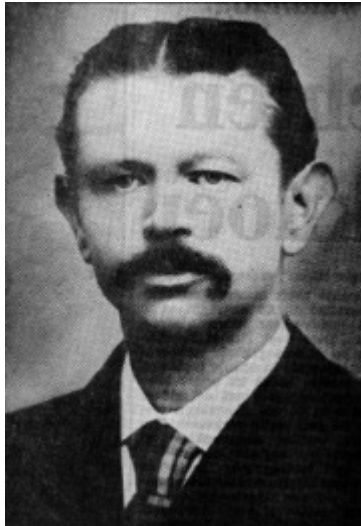
Een oud, mogelijk zeventiende eeuws, venster, voorzien van diefijzers. (Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed)

⁶⁹ Brabants Heem Jrg. 7, 1955:77-78. Bernard van Dam benoemt de wijze van bemesting.

⁷⁰ R.C. Hekker, Brabants Heem, 1964, XVI 127

bestonden doorgaans uit vlechtwerk dat met leem was aangestroken en dat 'wicht' werd genoemd. Bij de verbouwing door Smits werd de gehele boerderij opgetrokken uit baksteen. Of het binnenwerk nog vakwerkconstructies heeft bezeten is niet meer te achterhalen. Na de splitsing van het pand door Smits werden beide woondelen vervolgens afzonderlijk verpacht.

Wanneer Smits in 1884 komt te overlijden, treedt zijn zoon Henri Joseph Marie Smits (*Veghel, 21-01-1863 / †Veghel, 22-04-1902) in zijn voetsporen. Als bierbrouwer neemt hij het grootgrondbezit van zijn ouders over. In 1897 vinden er correcties plaats aan het perceel akkerland achter de Overaase Hoeve. De familie Van Doorn die

de smederij (nu Hoogstraat 16-18) naast de Overaase Hoeve bezit, ruilt een deel van hun perceel tegen Smits. De familie Van Doorn krijgt een stuk van het akkerland, om daarmee hun tuin te vergrootten, terwijl Smits het meest rechtse deel van het perceel verkrijgt. Henri Smits laat er vervolgens de woning (nu Hoogstraat 20) bouwen waar later Johannes van de Vorstenbosch (*Berlicum, 31-03-1886 / †Veghel, 10-08-1945) bierbrouwersknecht in de brouwerij van Smits en zijn vrouw Adriana van den Boogaart (*Nistelrode, 03-05-1885 / †Veghel, 03-04-1952) woonden.

In 1902 overlijdt Henri Smits ongehuwd. De Overaase Hoeve komt daarop in het bezit van zijn zus Anna Maria Jacoba Smits (*Veghel, 06-06-1849 / †s-Hertogenbosch, 02-01-1940), gehuwd met de Bossche gemeenteontvanger Josephus Theodorus Sopers (*s-Hertogenbosch, 29-09-1846 / †s-Hertogenbosch, 31-01-1914)

Anna Maria Jacoba Smits is de laatste familietelg die de Overaase Hoeve bezit. Na haar overlijden komt de hoeve in 1941 aan haar kleinzoon Leonardus 'Leo' Antonius Cornelis Brouwers (*Tilburg, 25-01-1906 / †Udenhout, 20-12-2006), zoon van lakenfabrikant Petrus Joannes Josephus Cornelis Brouwers (*Tilburg, 29-01-1874 / †Ukkel(B), 26-11-1933) en Maria Johanna Cornelia Sopers (*s-Hertogenbosch, 15-05-1880 / †Amsterdam, 13-02-1917). In 1947 gaat de hoeve echter over op zijn ongehuwde broer Josephus Cornelius Hendrikus Maria Brouwers (*Tilburg, 08-01-1904 / †Tilburg, 24-01-1986). Josephus Brouwers verkoopt in 1950 de Overaase Hoeve aan zijn pachtboer Jan de Koning.

1952, Straatgevel vanaf de Hoogstraat
(Bron: Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed)

1952, Kopgevel met toegang tot erf vanaf de Hoogstraat
(Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed)

3.2 DE TWEE PACHTHOEVES EN HAAR BEWONERS

Pachthoeve Hoogstraat 10 wordt verpacht aan landbouwer Gijsbertus Steenbakkers (*Schijndel, 23-04-1842/+Veghel, 02-05-1905). Hij was een zoon van Jan Steenbakkers (*Schijndel, 24-10-1811/+Veghel, 23-04-1891) en Hendrina Smits (*Schijndel, 14-12-1808/+Veghel, 28-08-1879). Hij huwde in 1877 te Veghel met Elisabeth van Berkel (*Veghel, 26-04-1844/+Veghel, 20-05-1912), dochter van Hendrik van Berkel (*Veghel, 25-02-1811/+Veghel, 27-07-1857) en Johanna Maria van Rijbroek (*Veghel, 25-08-1811/+Veghel, 03-04-1887).

Dr. Alphons Verbeek (*Veghel, 1893) was de zoon van Dr. Joannes Hermanus Verbeek en Maria Theresia de Kuijper. Zij woonden op huize Rustplaats –nu Klondike- in de Hoogstraat. Als buurjongen van de Overaase Hoeve wist Alphons in zijn boek ‘Dorp in de Meierij’ veel herinneringen op te halen aan het pand en haar bewoners. Verbeek (1952) vertelt: *“De boerderij was een flinke boerderij met een witte façade en een groot pannendak zonder stroobedekking. Zij lag –let wel- midden in het voortdurend groeiend dorp, even uit de rooilijn van de straat. De boerenhostede lag iets terug en vormde met het heerenhuis en het groote, met oude boomen en een gracht omgeven erf naast zich, een wijde onderbreking in de regelmatige rooilijn van de straat- een vredige enclave in het centrum.”* Verbeek verhaalt in 1952 al van de op handen zijnde sloop van het pand. Hij noemt het vervlakking en spreiding. Dankzij Verbeek kennen we een mooie beschrijving van de Overaase Hoeve van net na de eeuwwisseling. Verbeek vond als kind met name het grote pannendak opvallend, met de gemoedelijke en vloeiende noklijn. Ook wijst Verbeek op de opvallende watergracht langs het pand met de rij Kanidassen, of Canadese populieren, kenmerkend voor het Meierijse coulissenlandschap. De voornaamste pachterswoning in het pand lag aan de zijde van huize Rustplaats. Dit deel van de boerderij lag enigszins van de straat af. Voor het woonhuis lag een onbestraat stuk terrein. Het werd elke zaterdagmiddag, met de zondag in het vooruitzicht, keurig bijgeharkt. Achter de hoeve stond de put met puthaal.

1952, Achtererf tussen de Kanidassen met later uitgebouwd karnhuis. In het midden de lage toegangsdeuren tot de potstal. (Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed)

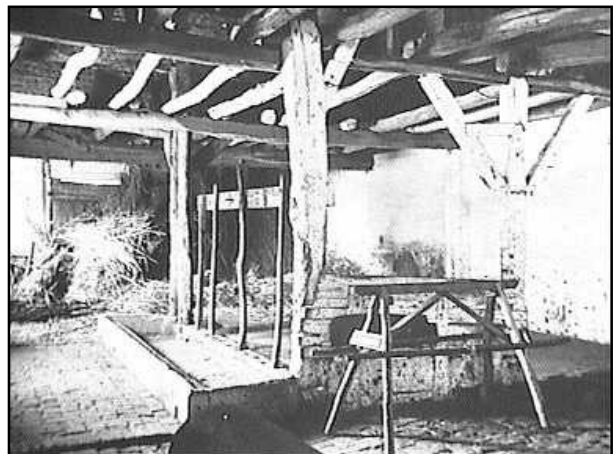
1952, De door Verbeek beschreven waterput op het achtererf was voorzien van een puthaal. (Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed)

Op de pachthoeve woonde in de jeugdijaren van Verbeek de familie Steenbakkers. Verbeek kwam er vaak als kind, wanneer er melk gehaald moest worden. Die werd op de boerderij verkocht. En omdat het een drukke van belang was en de herd snel vol stond, moest het volk plaatsnemen in de voorkamer van het huis. Volgens Verbeek was dat een ruimte met bedsteden en ingeleiste heiligenprenten, eenvoudig, goedkoop en lelijk, zoals je die in alle Meierijse boerenhuizen aantroft. Hij beschrijft vervolgens gedetailleerd het leven van de familie: *“Vader Gijs (Gijsbertus Steenbakkers) was wat gebrekkig en kwam niet gemakkelijk uit zijn stoel, terwijl hij een*

dikken stok altijd bij de hand had. Niet, dat hij ziekelijk was, maar hij was dempig. Hij was altijd goed geluimd en ik dacht, dat hij zijn korten lach moest inhouden, omdat hij anders ging hoesten en het benauwd zou krijgen. Zijn stem was schor, en je hoorde dat hij er muug van werd. Hij liet ons vertellen, zag naar ons spel, verbood ons nooit en liet ons stil begaan.” Steenbakkers’ vrouw en dochter werkten mee op de boerderij, maar het zware boeren- en huiswerk werd door de meid en de knechts gedaan. Het was dochter Ardina ‘Dina’ Steenbakkers (*Veghel, 25-01-1882 / †Veghel, 22-01-1974) die leven in de brouwerij bracht. Volgens Verbeek zag zij toe bij het melkhalen en *“stond met haar gezonden lach de vragers te woord en ging dan naar achter de kan vullen; dan kwam ze terug en schoof met haar vlakke hand de centen van de wit-geschuurde tafel in de tafellaai.”* Dina huwt in 1905 met landbouwer Martinus van den Tillaart (*Veghel, 17-04-1877 / †Veghel, 05-02-1912), zoon van Petrus van den Tillaart (*Veghel, 08-08-1834 / †Veghel, 29-03-1906) en Geertruida Verhoeven (*Veghel, 21-12-1831 / †Veghel, 26-04-1898). Het kersverse paar neemt eveneens hun intrek op de hoeve en neemt uiteindelijk de bedrijfsvoering van opa Steenbakkers over. Het middelpunt van het huishouden was de herd en de geut. Daar was de meid Marjan te vinden. Volgens Verbeek een ouderwetse dienstmaagd, een eenvoudige ziel met een grote werkdrijf: *“Ze was groot en mager; alle opschik was haar vreemd- haar kleding was sober; een strak lijfje van grauwe streepstof verborg haar vrouwelijkheid. Het was hoog aan den hals gesloten en de mouwen waren opgeslagen tot over den elleboog. Lang gerokt droeg ze een blauwe schort, die achter gebonden- haar gelegenheid bood, om de wijde rok over de schortbanden op te nemen. Onder den rok zag men dikke zwart gebreide kousen met de lage witte klompen, die zouden uitwippen, als het zwarte riempje de klomp niet aan de wreef zou hebben vastgehouden.”* Marjan was de dienstmaagd die overal over ging: de stal, het karnhuis, de geut en zelfs de knechts voor wie ze als een moeder was, *“Des morgens vroeg kroop ze onder de koei, haar driepoot van het eene beest naar het andere sleepend. Aan de donkerte van den stal was ze gewend.”* De ochtend op de Overaase Hoeve stond vervolgens in het teken van het stoken van het haardvuur en het bereiden van de aardappel- en rijstebrijmaaltijd. Marjan rammelde bij het opschudden van de aardappels zo hard met de ketel dat het ver buiten te horen was. *“Voordat het Angelus over het dorp was geluid, had Marjan vanuit de achterdeur haar roep doen galmen, haar linkerhand aan den mond, als riep ze door een scheepsroeper: kom e.e.e.e ten!”* Er was immers genoeg volk op de boerderij aan het werk om een flinke pan aardappels te bereiden. De knechts bevonden zich veelal op en rond het erf. Door de openstaande schuurdeuren keek je zo de lage potstal binnen, waar de koeien stonden.

1952, Interieur van de potstal.
(Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed)

1952, Interieur van de potstal met voerbakken voor de koeien.
(Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed)

Op het erf stonden de erdkar en de hoogkar. De erdkar altijd vies, de hoogkar keurig als altijd. De laatste kreeg dan ook meestal een plekje in één van de schuren. Tijdens de hooi- en oogsttijd was het extra druk. De hoogkar werd dan zo hoog met hooi, rogge en stro opgeladen, dat ze amper onder de schuurdeur binnen kon. In één week tijd werden dan de schuren volgetast tot in het dakgebint. In het midden bleef de cementen dorsvloer vrij. Vier knechts sloegen er met dorsvlegels het graan uit de garven. Verbeek vond één van de knechts fascinerend. *“Het was een klein manneke, dat zoo uit een circus kon weggelopen zijn.”* Hij kon namelijk dezelfde snoeten als een clown trekken. Dit manneke noemde iedereen *“Vajerke”*. Verbeek herinnerde zich ook goed de periode van de Eerste Wereldoorlog. Toen werden er huzarenregimenten in Veghel gekwartierd. Een deel van hen kwam terecht op de Overaase Hoeve. De oude schuur werd ingericht als paardenstal. Marjan ontfermde zich over de huzaren en hun maaltijd. Verder contact met de boerenfamilie was er nauwelijks. En dat terwijl de inkwartiering veel bekijks trok. Nieuwsgierige Veghelaren wierpen constant hun blikken over het erf van de hoeve om de huzaren in hun strakke pakken te bekijken. Tot vlak na de Eerste Wereldoorlog is de familie Van den Tillaart-Steenbakkers op de hoeve blijven wonen. Alphons Verbeek kwam Ardina Steenbakkers vlak voor de Tweede Wereldoorlog nog in Veghel tegen. Ze was verrast hem weer te zien en riep oprecht: *“Maar mijnheer, wa hedde gij toch ‘nen dikke kop gekregen!”*.⁷¹

Na de familie Van den Tillaart-Steenbakkers is het landbouwer Johannes ‘Hannes’ van der Linden (*Veghel, 26-03-1863 /†Veghel, 14-11-1942) zoon van landbouwer Johannes van der Linden (*Veghel, 06-07-1835/†Veghel?) en Adriana van Doorn (*Veghel, 05-11-1836/†Veghel, 26-11-1913) die de hoeve bewoont. Hij huwde met Johanna Kanters (*Veghel, 05-04-1868, †Veghel, 07-01-1948) dochter van landbouwer Johannes Kanters en Johanna Maria van Berkel. Zij kregen dertien kinderen: Johannes ‘Jan’ (1897), Maria (1898), Adriana ‘Jont’ (1899), Johanna (1900), Johanna Lamberta (1901), Petrus ‘Piet’ (1902), Arnoldus Martinus (1904), Francisca ‘Dikke Cis’ (1905), Francina (1907), Helena ‘Lena’ (1906), Johanna Antonia ‘Anna’ (1909), Franciscus ‘Frans’ (1910) en Wilhelmus Johannes ‘Willem’ (1912). Het echtpaar woonde eerst op een boerderij in de Sluisstraat, alvorens zij naar de Hoogstraat vertrokken. Ook hier was het één van de kinderen die de bedrijfsvoering overnam. Dochter Johanna Antonia (Anna) van der Linden (*Veghel, 1909-†Veghel, 06-04-1958) huwt in 1939 met landbouwer Joannes Cornelis (Jan) de Koning (*Veghel, 07-05-1906/ †Eerde, 12-12-1986), zoon van landbouwer Petrus de Koning (*Sint-Oedenrode, 29-09-1870/ †Schijndel, 28-03-1953) en Johanna Maria Vissers (*Veghel, 29-03-1873 /†Schijndel, 29-06-1951). Zij betrekken de pachthoeve als woon- en bedrijfsruimte. Jan de Koning koopt de Overaase Hoeve in 1950 van Josephus Brouwers en wordt daarmee de nieuwe eigenaar van de hoeve. Het schijnt dat Jan de Koning de hoeve volledig in handen kreeg. Corry Lunenburg-Klerkx vertelde, dat De Koning na de oorlog een deel van de hoeve verhuurd had aan Van de Leijgraaf aan het H.Hartplein. Van de Leijgraaf had een drogisterij en verfgroothandel. Zijn pand stond naast het zogenaamde ‘Leijgraafs Paadje’ dat richting Oranjewijk liep en dat haar naam aan Van de Leijgraaf dankte. Van de Leijgraaf gebruikte op dat moment een ruimte die toebehoorde aan de Joodse familie Monnickendam en het lot van die familie was na de oorlog nog onzeker. Mochten ze terugkeren naar Veghel, dan kon de ruimte van de Koningshoeve gebruikt worden voor opslag. Misschien was dit Hoogstraat 12. Hoogstraat 12 was tot die tijd als afzonderlijke pachthoeve uitgegeven. Deze woning wordt bewoond door stoel- en wieldraaiër Lambertus ‘Bertje’ van den Heuvel (*Veghel, 23-01-1806 / †Veghel, 09-07-1886) en zijn vrouw Maria Hofmans (*Veghel, 22-10-1815/†Veghel, 01-01-1878). Daarna zouden het Adrianus ‘Janus’ Vermeulen (*Den Dungen, 20-12-1848 /†Veghel, 11-04-1929) en zijn zus Adriana ‘Jaan’ Vermeulen (*Den Dungen, 10-04-1846/†Veghel, 04-10-1915) zijn geweest die op de hoeve woonden. Janus en Jaan waren kinderen van Joannes Vermeulen (*Veghel, 09-06-1806/†Veghel, 01-04-1891) en Johanna van den Besselaar (*Den Dungen, 28-11-

---

⁷¹ [Verbeek, 1952:80-96] met dank aan Gerard van Asperen die op de passages wees!

1812/†Veghel, 24-04-1889). Broer en zus Vermeulen waren geboren in Den Dungen, maar groeiden op aan de Hemel in Zijtaart. Janus Vermeulen was bierbrouwersknecht in de brouwerij van de familie Smits. Waarschijnlijk heeft hij de kleine pachtwoning vanuit die functie bewoond. De familie Smits had in 1896 in de Hoogstraat namelijk ook een kleine pachtwoning laten bouwen voor Jan van den Vorstenbosch, een andere bierbrouwersknecht. Broer en zus Vermeulen bleven ongetrouwd. Janus overleed te Veghel in 1929, waarna de hoeve tenslotte bewoond zou zijn door ene Tinus van Hooft.

Twan van Duijnhoven stuurde deze prachtige foto's van zijn tante Marie van Hoof (*Veghel, 15-10-1921 / †Veghel, 12-05-2011). Marie was hulp in de huishouding bij de familie De Koning. Hier poseert ze op het achtererf tussen Jan de Koning, zijn vrouw Anna van der Linden en hun kinderen. (Collectie Twan van Duijnhoven).

3.3 HET EINDE VAN DE 'KONINGSHOEVE'

Het is Jan de Koning, waaraan de Overaase Hoeve de voor oude Veghelaren nog bekende benaming 'Koningshoeve' dankt. Zijn naam raakte ook verbonden aan de zogenaamde 'Koningskwestie' die de gemeederen in het Veghel van de jaren '50 alom beroerde. Het was de Overaase Hoeve of Koningshoeve die een centrale rol speelde in de kwestie. In de jaren '50 keek men met een ander oog naar de historische Koningshoeve dan dat we tegenwoordig waarschijnlijk zouden doen. Nu wordt de Hoogstraat in het gemeentelijk visiedocument 'Masterplan Veghel-Centrum 2030' beschouwd als belangrijk historisch lint tussen de twee centrupolen (H.Hartplein/Markt) van Veghel en wordt zij omschreven als 'drager' van het Veghels-DNA. In de jaren '50 richtte de blik zich vooral op de toekomst en was de Hoogstraat de centrale as in de dorpsuitbreiding van Veghel-West. Dat leidde tot het ontwerpen van een nieuwe uitbreidingsplan, waarbij de Overaase Hoeve het middelpunt werd van de ontwikkelingen in Veghel-West.

Het bestemmingsplan van 1951 met het oorspronkelijke tracé van de huidige Kolonel Johnsonstraat. (BHIC)

Op het uitbreidingsplan van de Gemeente Veghel uit 1951 komt een noord-zuidverbinding te liggen tussen de Wilhelminalaan en de Rijksweg Eindhoven-Nijmegen. De weg loopt rechts van het Broederklooster en regelrecht over het perceel van Hoogstraat 20. Vijf jaar later blijkt met de realisatie van de Beatrixsingel en de Boerhavestraat een vergelijkbaar plan uitgevoerd. Dan ligt het tracé echter over het perceel van de Overaase Hoeve.

In Veghel was men er steevast van overtuigd, dat er naast de bestaande landbouw en nijverheid gezocht moest worden naar nieuwe middelen van om de wassende bevolking een bestaan te kunnen bieden. Met name de plannen tot industrieontwikkeling waren eind jaren '30 goed van de grond gekomen. Gedurende de jaren 1940-1944 verdwenen de plannen in de ijskast, om direct na de oorlog weer actueel te worden. De in 1946 aangestelde nieuwe burgemeester J.P. Schreven schrijft: *“met het oog op een hernieuwde oriëntering van de industrie zijn bij het gemeentebestuur plannen in voorbereiding om ook Veghel daarvan zijn deel te doen krijgen.”* Het gemeentebestuur ziet mogelijkheden tot het vestigen van nieuwe industrieën, maar van het uitbreiden van de woningvoorraad. De met de ontwikkeling van de industrie samenhangende woningbouw houdt geen gelijke tred met de groei van de bedrijfsvestiging. Dat is voor het vestigingsklimaat erg ongunstig. In die jaren volgt er industrievestiging aan de Oude Haven, maar niet veel later komen ook de percelen in de

Eikelkamp, Hoogeinde en langs de Zuid-Willemsvaart in beeld voor woningbouw en vestiging van industrieën. Juist op deze tegen de kern van Veghel gelegen gebieden lagen de percelen van de Overaase Hoeve. En laat het nu net Jan de Koning zijn, die absoluut niet genegen was om zijn landerijen over te dragen in handen van de gemeente. Niet dat De Koning de enige landbouwer in Veghel was die moeite had met de grondverkoop, want over het algemeen blijkt er onder de Veghelse boerenstand taai verzet te zijn tegen het opofferen van hun landerijen rond de dorpskern. Maar Govers (2000) geeft terecht aan, dat de Koningshoeve *“Een centrale rol in de problematiek rond de grondaankopen speelt”*. Govers heeft ook een mooi stuk gepubliceerd over de verloop van de onderhandelingen rond de aankoop van de gronden van de Overaase Hoeve. Het schijnt, dat De Koning in zijn onderhandelingen met burgemeester Schreven en de wethouders van Veghel *“zeer onhandelbaar is en steeds nieuwe eisen stelt”*, aldus het gemeenteraadslid Van Boxtel. Ook gemeenteraadslid Bongaerts geeft aan hoe halsstarrig De Koning is: *“Het was maar steeds meer vragen”*. De procedure om te komen tot grondruil – verkoop loopt dan al inmiddels meer dan een jaar. Ondanks het stroeve verloop van het contact tussen De Koning en het college, wil Van Boxtel vanuit het algemeen belang alsnog proberen om de 2,5 á 3 hectare land van de hoeve van De Koning te verkrijgen. Daartoe had De Koning het voorstel gedaan om in ruil 2,5 hectare van de Heertveldse Hoeve onder Eerde te kunnen krijgen. De gemeenteraad ging daarmee akkoord, maar vervolgens had De Koning niets meer van zich laten horen. Het Veghels college wil hoe dan ook inzetten op een minnelijke schikking, in plaats van onteigening. Daartoe hoopt Van Boxtel dat er een commissie van arbitrage kan worden ingesteld om met De Koning te onderhandelen. Ook de gemeenteraadsliden Dobbelsesteen en Bongaerts kunnen zich daarin vinden. Het is Van de Ven, die aangeeft: *“Wij hebben daar echter neits aan, als er geen daden gesteld worden: dan komen wij niet tot resultaten. Nu kunnen wij wel weer opnieuw gaan praten en dan nog eens schriftelijk aanbod te vragen. Dit geven zij echter toch niet. Het is een kwestie geworden van het sauveren van de bezittende boer, tegen het algemeen belang.”*

Uiteindelijk zijn het Dobbelsesteen, Bongaerts en Van de Ven die de commissie van Arbitrage gaan vormen. De commissie gaat aan het werk en spreekt met vele betrokkenen over grondruil en –verkoop. Ondertussen wordt ook de onteigening van gronden langs de Zuid-Willemsvaart in werking gezet. Op 12 augustus 1952 wordt het definitieve plan gepresenteerd in de raad. Dan blijkt, dat Bongaerts wil dat de gemeente zo goed mogelijk rekening houdt met de belangen van alle betrokkenen. Niet enkel de industrie, maar ook de Veghelse boeren. Gemeenteraadslid Koolman geeft aan, dat de vestiging van industrie ook in het belang van de boeren is. Zonder industrie zal er voor hun gezinnen geen toekomst zijn op de boerderijen. Burgemeester Schreven geeft tenslotte aan, dat het algemeen belang gediend moet worden. Daartoe wordt besloten om het voorstel tot onteigening aan te nemen. Nadat koninklijke goedkeuring is gegeven, komt het proces in een stroomversnelling. De eigenaren willen dan hun gronden verkopen tegen de door het college vastgestelde prijs. Op 24 februari 1953 komt tenslotte de bevoegdheid tot aankoop van de gronden.⁷²

Uiteindelijk valt dus het doek voor de Koningshoeve. Jan de Koning vertrekt naar een nieuwe boerderij in Eerde. Zijn oude woonhuis komt in 1953 in handen van de gemeente. Corry Lunenburg-Klerkx wist me te vertellen, dat de familie Lunenburg-Offermans in 1954 een deel van het perceel van De Koning kocht en er een nieuw woon- en winkelhuis bouwde (huidige pand HUBO). Een schuur van de hoeve bleef nog langere tijd fungeren als garage.

---

⁷² [Govers, 2000:34-43]

In die tijd werd er door de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed nog een fotoreportage gemaakt van het pand, waarvan verschillende foto's in dit stuk zijn opgenomen. De hoeve zou misschien in aanmerking komen voor de status van rijksmonument. Er werd echter geen rapportage opgemaakt, waardoor we helaas niets meer over de bouwgeschiedenis van het pand kunnen teruglezen. Ook de foto-inventarisatie heeft niets opgeleverd. In 1954 gaat de oude Overaase Hoeve, waarvan delen uit 1698 dateren, tegen de vlakke. Daarmee verdwijnt voorgoed een stuk Veghelse geschiedenis uit het centrum. Op de vrijgekomen grond wordt de Boerhavestraat aangelegd. Wie denkt, dat het verdwijnen van de Koningshoeve ongemerkt voorbijging, heeft het

Na de sloop van de Koningshoeve werd ter plaatse de Boerhavestraat, later Kolonel Johnsonstraat, aangelegd. Op de achtergrond RK.basisschool Bernadette. Wijk Hoogeinde is in aanbouw op de oude landerijen van het oude leengoed Overaase Hoeve. (BHIC)

mis. Het was Van den Nieuwenhuizen die in 1952 een herinnering aan het opvallende pand schreef in het Brabants Dagblad. Ik benoemde het al in de inleiding, want het zijn treffende bewoordingen: *“Al heeft deze boerderij nooit voor een bezienswaardigheid doorgegaan; honderdduizenden blikken heeft ze opgevangen en laten glijden langs haar flanken.”* Van den Nieuwenhuizen schatte goed in hoe betrekkelijk tijdelijk een bouwwerk kon zijn in die roerige periode van groei en vooruitgang. Want, zo stelde Van den Nieuwenhuizen, uiteindelijk *“...zal ook het verdwijnen van deze ‘oude veste’ niet meer zijn dan een noodzakelijke verandering, die Veghel in zijn groeiproces doormaakt...”*

AFSLUITING

Met de sloop van de Koningshoeve komt er een einde aan een meer dan zeshonderd jaar oude geschiedenis in de Veghelse dorpskern. Zeshonderd jaar lang werd de Hoogstraat gedomineerd door een landbouwhoeve die haar wortels had in het oude Brabantse leengoed Overaa. Zeshonderd jaar lang konden we de geschiedenis van de Veghelaren herleiden die woonden op het goed. Het landbouwersdorp van weleer begon al in de negentiende eeuw bij de aanleg van de Oude Haven een groeistuipe te vertonen. De groei van het dorp kreeg een grote stimulans met de aanleg van industrieterreinen langs de Oude Haven en de Zuid-Willemsvaart en woonwijken rond de dorpskern. Industrie zou vanaf de jaren '50 de koers van Veghel bepalen en daarvoor weken bestaande structuren uit het oude agrarische verleden.

Ondanks het verdwijnen van de historische bebouwing, blijft het perceel van de oude Overaase Hoeve een karakteristiek stukje in de Veghelse dorpskern. In 1959 werd hier door prinses Irene het Airborne-monument onthuld. Het bronzen beeld van een kangoeroe op een zwerfkei herinnert aan de 101ste Airborne Divisie, de 'Screaming Eagles', die een voorname rol speelden bij de bevrijding van Veghel in september 1944.

Rolf Vonk

Veghel, 2013

De Koningshoeve ligt midden in de Veghelse dorpskern verscholen tussen het groen. Na 1954 verdween dit landelijke stukje in de kern. (Vehchele)

LITERATUUR

Adriaenssen, Leo

2001, *Bastaardij, incest, vondelingen en verboden huwelijken in Noord-Brabant, 1600-1800*, Amsterdam.

Asseldonk, Martien van

1996, *Het graafschap Rode, bouwsteen van het middeleeuwse kwartier Peelland*. Brabants Heem, Jaargang 48

Asseldonk, Martien van

1999, *Census domini ducis. De cijzen van de hertog van Brabant in de Meierij van 's-Hertogenbosch 1340-1351'*. Noordbrabants Historisch Jaarboek 16.

Asseldonk, Martien van

2012, *Het leengoed Overaa*. Reconstructie van Veghel, via www.oudzijtaart.nl.

Brock, A.C.

1832, *Beschryving der Vryheid St Oden Rode Behelzende Verhandeling der Merkwaardige en Gewichtigste Gebeurtenissen van dit Dorp (I); Beschryving der Vryheid St Oden Rode Behelzende Verhandeling over de Gebouwen als Kerken, Kapelen, Adele-sloten; Heerlykheden en anderen Landgoeden (II); Bijlagen*. (fascimile uitgave 2003) Stichting Roois Cultureel Erfgoed. Sint-Oedenrode

Buis, J.

1985, *Historia Forestis. Nederlandse bosgeschiedenis* (2 dln.). Landbouwhogeschool Wageningen.

Essen, Gea van

2010, *Bouwheer en bouwmeester: bouwkunst in Groningen, Stad en Lande (1594-1795)*. Van Gorcum

Govers, Frans

2000, *Op eigen kracht. Veghel en de regio 1944-2000*. Veghel

Knippenberg & Van Schendelen

2002, *Alles heeft zijn plaats: 125 jaar geografie en planologie aan de Universiteit van Amsterdam, 1877-2002*. Het Spinhuis.

Meeuwese, A.P.M.

1981, *Veghel in de loop der tijden*. Veghel

Vera, Hein

2011, *... dat men het goed van den ongeboornen niet mag verkoopen. Gemene gronden in de Meierij van Den Bosch tussen hertog en hertog 1000-2000 Een wetenschappelijke proeve op het gebied van de Rechtsgeleerdheid*, Moergestel.

Verbeek, A.

1952, *Dorp in de Meierij*. Eindhoven

BRONBEWERKINGEN

Asseldonk, Martien van (Veghel)

<http://www.oudzijaart.nl>

Beijers, Henk (Schijndel)

<http://www.henkbeijersarchieffcollectie.nl>

Toirkens, Jan (Oirschot)

<http://jantoirkens.com>

Damen van de Mosselaer, Willie (Sint-Oedenrode)

<http://home.hccnet.nl/w.mosselaer>

Vissers, Antoon (Deurne)

<http://www.oudzijaart.nl>